



JURIDISKA FAKULTETEN

VID LUNDS UNIVERSITET

Yasmina Fathallah

Visitationszoner – förenligt med barns rättigheter?

*En analys av polisens befogenheter till kroppsvisitation i förebyggande
syfte ur ett barnrättsperspektiv*

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Tova Bennet

Termin: VT24

Innehåll

Summary	4
Sammanfattning	5
Förord	6
Förkortningar	7
1 Inledning	8
1.1 Syfte och frågeställning	9
1.2 Avgränsning	9
1.3 Terminologi	10
1.4 Metod	12
1.5 Material	12
1.6 Barnrättsperspektiv	15
1.7 Forskningsläge	15
1.8 Uppsatsens disposition	17
2 Barnets rättsliga skydd	18
2.1 Inledande ord	18
2.2 Skyddet för personlig integritet	18
2.3 Begränsning av skyddet för personlig integritet	19
2.3.1 Förutsättning för en begränsning	19
2.3.2 Lagkravet	20
2.3.3 Ändamålskravet	21
2.3.4 Nödvändighetskravet	22
2.3.5 Proportionalitetskravet	22
2.3.6 Sammanfattning av skyddet för personlig integritet	24
2.4 Skyddet för diskriminering	24
2.4.1 Skyddet för diskriminering enligt RF	24
2.4.2 Skyddet för diskriminering enligt DL	24
2.4.3 Skyddet för diskriminering enligt EKMR	25
2.4.4 Skyddet för diskriminering enligt Barnkonventionen	26
2.4.5 Sammanfattning av skyddet mot diskriminering	27
2.5 Barnets bästa enligt barnkonventionen	27
3 Polisens befogenheter att genomföra en kroppsvisitation	29
3.1 Inledande ord	29
3.2 Generella principer för polisen	29
3.3 Kroppsvisitation enligt RB	30
3.3.1 Barns ställning i förhållande till kroppsvisitation enligt RB	30

3.4	Kroppsvsitation enligt PL.....	30
3.4.1	Barns ställning i förhållande till kroppsvsitation enligt PL	34
3.5	Delanalys av relationen mellan barns rättsliga skydd och polisens befogenheter enligt 19 § andra stycket 1 p. PL	34
4	De nya bestämmelserna om visitationszoner.....	36
4.1	Inledande ord.....	36
4.2	Vilka är skälen bakom införandet av visitationszonerna? ...	36
4.3	Förutsättningar för en visitationszon	36
4.4	Ingripande i en visitationszon.....	38
4.5	Särskilt om barn i förhållande till visitationszoner.....	40
4.6	Övriga frågor gällande visitationszoner	40
4.7	Delanalys av polisens befogenhet till kroppsvsitation i relation till de nya bestämmelserna om visitationszoner.....	42
5	Analys.....	44
5.1	Är förutsättningarna för begränsning av skyddet mot kroppsvsitation uppfyllt?	44
5.2	Finns det en risk för diskriminering?	46
5.3	Har barnets bästa beaktats?	47
5.4	Sammanfattande slutsatser	48
	Käll-och litteraturförteckning.....	51

Summary

Gang-related crime has increased significantly in Sweden. For this reason, the government has introduced visitation zones as a tool to combat this issue. Within this zone, the police will be given extended authority to search for weapons and other dangerous objects on people and vehicles without concrete suspicion of crime. Visitation zones pose a complex issue where many strong interests stand against each other. Through a legal analytical method, the aim of the thesis has been to investigate what changes the new regulation on visitation zones entails in relation to the legal protection of children as well as to analyze the regulations from a child rights perspective.

The investigation in the thesis clarifies that the protection against body searches is covered by chapter 2, section 6 of the Instrument of Government (1974:152), article 16 of the United Nations Convention on the Rights of the Child and article 8 of the European Convention on Human Rights (ECHR). This right can be restricted by law if the limitation meets the legality requirement, the purpose requirement, the necessity requirement, and the proportionality requirement. The conclusions in the thesis are that the purpose of introducing the visitation zones is legitimate and appropriate, but it can be questioned whether it is necessary and proportionate. This is in consideration of the fact body searches in accordance with Section 19, second paragraph, point 1 of the Police Act (SFS: 1984:387).

Additionally, children are protected against discrimination in accordance with Chapter 2, Section 17 of the Discrimination Act (SFS 2008:567), Chapter 2, Section 12 of the Instrument of Government, article 2 of the United Nations Convention on the Rights of the Child and Article 14 of the ECHR. Through this petition, it can be concluded that the possibilities for protection against discrimination are limited. Furthermore, the best interests of the child according to article 3 of the United Nations Convention on the Rights of the Child should always be taken into account in all decisions concerning children. However, it has been shown in the thesis that the government has failed in this when introducing the visitation zones as they have not conducted any child impact analysis or gathered the children's opinions.

The expected benefit of the visitation zones is to provide the police with effective means to prevent shootings and explosions. Given the identified risks of infringement of children's personal integrity, discrimination and the lack of consideration for the best interests of the child, it is concluded that the visitation zones constitute an excessive intervention on children's legal protection and should not have been implemented.

Sammanfattning

Den gängrelaterade brottsligheten har ökat kraftigt i Sverige. Regeringen har av denna anledning infört visitationszoner som ett verktyg för att bekämpa detta. Inom zonen ska polisen få utökade befogenheter att söka efter vapen och andra farliga föremål på människor och fordon utan konkret brottsmisstanke. Visitationszoner är ett komplext problem där många starka intressen står mot varandra. Uppsatsens syfte har varit att, med hjälp av en rättsanalytisk metod, utreda vilken förändring de nya bestämmelserna om visitationszoner innebär i förhållande till barns rättsliga skydd samt att analysera regelverket utifrån ett barnrättsperspektiv.

Genom utredningen i uppsatsen står det klart att skyddet mot kroppsvisitation omfattas av 2 kap. 6 § i Kungörelse (1974:152) om beslutad ny regeringsform (RF), artikel 16 i Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) och artikel 8 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (EKMR). Denna rättighet får begränsas genom lag om begränsningen uppfyller lagkravet, ändamålskravet, nödvändighetskravet och proportionalitetskravet. De slutsatser som följer i uppsatsen är att syftet med införandet av visitationszonerna är legitimt och ändamålsenligt men att det kan ifrågasättas huruvida det är nödvändigt och proportionerligt. Detta med hänsyn till att polisen redan har långtgående möjligheter till kroppsvisitation i enlighet med 19 § andra stycket 1 p. polislagen (SFS: 1984:387) (PL).

Därutöver är barn skyddade mot diskriminering i enlighet med 2 kap. 17 § diskrimineringslagen (SFS 2008:567) (DL), 2 kap. 12 § RF, artikel 2 i barnkonventionen och artikel 14 i EKMR. Genom denna framställning kan det konkluderas att möjligheterna till ett skydd mot diskriminering är begränsad. Därtill ska barnets bästa enligt artikel tre i barnkonventionen alltid beaktas vid alla beslut som rör barn. Det har dock påvisats i uppsatsen att regeringen har brustit i detta vid införandet av visitationszonerna då de inte har gjort någon barnkonsekvensanalys eller inhämtat barnens åsikter.

Den förväntade nyttan med visitationszonerna är att de ska ge polisen effektiva medel att förhindra skjutningar och sprängningar. Mot bakgrund av de identifierade riskerna för intrång i barns personliga integritet, diskriminering och avsaknad av barnets bästa i bedömningen dras en slutsats om att visitationszonerna utgör ett för stort ingrepp i barns rättsliga skydd och att de inte borde ha införts.

Förord

Våren 2020 klev jag för första gången in i pufendorfsalen och nu, 4,5 år senare, är min tid som juriststudent över. Det har varit många år av glädje och kunskap men även coronapandemi och stress. Jag känner stor glädje och stolthet över min tid i Lund och ser fram emot vad framtiden har att erbjuda.

Jag vill tacka alla lärare för ert jobb och även rikta ett stort tack till JF och utbildningsutskottet för alla fantastiska minnen ni gett mig. Jag skulle också vilja tacka min fantastiska handledare Tova Bennet för all hjälp med uppsatsen, Anna Wiberg som tog emot mig med kort varsel och alla mina vänner som har stöttat mig hela vägen hit. Jag vill även tacka min familj för att ni alltid har trott på mig. Slutligen skulle jag vilja tacka dig som läser denna uppsats. Jag hoppas att du finner den intressant.

Yasmina Fathallah

Lund, maj 2024.

Förkortningar

Barnkonventionen	Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter
BrB	Brottsbalken (1962:700)
BRIS	Barnens rätt i samhället
Brå	Brottsförebyggande rådet
DL	Diskrimineringslagen (2008:567)
DO	Diskrimineringsombudsmannen
EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
EU-stadgan	Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna
FL	Förvaltningslagen (2017:900)
HD	Högsta domstolen
HFD	Högsta förvaltningsdomstolen
ICCPR	Den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter.
JK	Justitiekanslern
JO	Justitieombudsmannen
PL	Polislagen (1984:387)
RB	Rättegångsbalken (1942:740)
RF	Kungörelse (1974:152) om beslutad ny regeringsform
SkL	Skadeståndslagen (1972:207)

1 Inledning

Den gängrelaterade brottsligheten har blivit mer påtaglig i vårt samhälle. På senare år har antalet mord, sprängningar och skjutningar med koppling till gängkriminalitet ökat kraftigt.¹ De inblandade brottsoffren och förövarna har blivit allt yngre och brotten har blivit allt grövre.² Därutöver har allt fler oskyldiga människor drabbats av våldet³ där mordet på 12 åriga Adriana⁴ och mordet på 39 åriga Mikael⁵ bara är två exempel. Denna ökning av gängrelaterad brottslighet har tagit stor plats i media samt samhällsdebatten i övrigt. För att komma till bukt med gängkriminaliteten har en rad åtgärder föreslagits både från den tidigare⁶ och den nuvarande regeringen tillsammans med samarbetspartiet Sverigedemokraterna⁷.

Ett förslag som inkluderas i Tidöavtalet är ett system med visitationszoner.⁸ Med detta menas tidsbegränsade och geografiskt avgränsade zoner som ger polisen utökade befogenheter att söka efter vapen och andra farliga föremål på såväl människor som fordon utan konkret brottsmisstanke.⁹ I december 2022 tillsatte regeringen en utredning med uppdrag att, med beaktande av grundläggande fri- och rättigheter, undersöka och lämna förslag på hur ett sådant system skulle kunna införas i Sverige.¹⁰ Resultatet av utredningen presenterades under december 2023.¹¹ Därefter skickades den ut på remiss och i mars 2024 lämnade regeringen in sin proposition.¹² Den 10 april 2024 röstade riksdagen igenom propositionen och de nya reglerna trädde i kraft den 25 april 2024.¹³

Frågan om visitationszoner är ett komplext problem där många starka intressen står mot varandra. I ena vågskålen finns intresset av att stoppa de kriminella gängerna, alla skjutningar och sprängningar och skapa trygghet i samhället. I andra vågskålen står det enskilda barnets grundläggande fri- och rättigheter. Mot bakgrund av detta uppkommer frågan om vilket intresse som egentligen väger tyngst.

¹ Se exempelvis Polismyndigheten (2019); Brå (2020).

² Se Brå (2023).

³ Se TT. *Rekordmånga oskyldiga offer för gängens kulor*; Nilsson. *Rekordmånga oskyldiga ihjälskjutna i gängkrig*.

⁴ Se TT och Uggla. *Dom faller om mordet på Adriana: Detta har hänt*.

⁵ Se Hjertén, Hällsten och Westin. *Mikael, 39, sköts till döds framför sin son*.

⁶ Se Socialdemokraterna. *34 åtgärder för att bekämpa organiserad brottslighet i Sverige*.

⁷ Se Kristdemokraterna, Liberalerna, Moderaterna och Sverigedemokraterna. *Tidöavtalet: Överenskommelse för Sverige*.

⁸ Se Kristdemokraterna, Liberalerna, Moderaterna och Sverigedemokraterna s.20.

⁹ Se Ju 2022/03671 s. 1

¹⁰ Se Ju 2022/03671.

¹¹ Se Ds 2023:31.

¹² Se Prop. 2023/24:84.

¹³ Se Rskr. 2023/24:156.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att utreda vilken förändring de nya bestämmelserna om visitationszoner medför i förhållande till barns rättsliga skydd, samt att analysera regelverket utifrån ett barnrättsperspektiv.

För att uppnå syftet ska följande frågeställningar besvaras:

1. Vad har barn för rättsligt skydd vid användning av kroppsvisitation i förebyggande syfte?
2. Vilka befogenheter till kroppsvisitation i förebyggande syfte har polisen?
3. Vad innebär de nya bestämmelserna om visitationszoner?
4. Vad är den förväntade nyttan med visitationszonerna och vad finns det för risker i förhållande till barnets rättsliga skydd?

1.2 Avgränsning

Användningen av visitationszoner berör många aspekter av rättssystemet och därför har en del avgränsningar varit nödvändiga. Avgränsningarna har gjorts med utgångspunkt i uppsatsens syfte och frågeställningar.

De tvångsmedel som omfattas av regleringen av visitationszoner är kroppsvisitation och husrannsakan. Inom ramen för denna uppsats kommer endast kroppsvisitation att beröras. Detta mot bakgrund av att ändamålet med husrannsakan är att användas för genomsökning av fordon¹⁴ vilket troligtvis inte kommer tillämpas i lika stor utsträckning mot barn som mot vuxna. Utöver barnets rättsliga skydd mot kroppsvisitation aktualiserar visitationszonerna andra fri- och rättigheter. I följande uppsats kommer även barns rättsliga skydd mot diskriminering och för privatlivet att behandlas. Valet av dessa fri- och rättigheter grundar sig på att de enligt min mening är mest kränkande för ett barn om de inskränks samt att visitationszonerna fått mest kritik för dessa fri- och rättigheter. Även om andra rättigheter som exempelvis rörelsefrihet eller skydd mot frihetsberövande skulle vara intressanta att diskutera faller de utanför uppsatsens syfte och kommer därför inte att behandlas vidare.

Skyddet för de valda fri- och rättigheterna regleras i flera författningar. I uppsatsen kommer endast reglerna i RF, EKMR, barnkonventionen och DL behandlas. Vad gäller bestämmelserna i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (EU-stadgan), motiveras avgränsningen av artikel 52:3 som anger att i den mån som rättigheterna i EU - stadgan motsvarar rättigheterna i EKMR, ska dessa ha samma innebörd och räckvidd. Mot bakgrund av detta är det tillräckligt att endast undersöka EKMR.

Vidare är systemet med visitationszoner tänkta att användas som en del av polisens brottsförebyggande arbete. Med detta som utgångspunkt kommer

¹⁴ Se Ju 2022/03671 s. 5.

uppsatsen utgå från de befogenheter som polisen har i förebyggande syfte enligt PL, främst 19§ andra stycket 1 p. Därutöver finns regler om kroppsvisitation även i rättegångsbalken (SFS 1942:740) (RB) men dessa tillämpas först när det finns en misstanke om brott och är därför inte relevanta för frågan om visitationszoner. Reglerna kommer dock beröras översiktligt för att belysa skillnaden mellan bestämmelserna i RB och PL. Därtill finns regler om kroppsvisitation i andra lagar¹⁵, men dessa är inte relevanta för uppsatsen och kommer därför inte att beröras närmare.

Vid författandet av utredningen och propositionen har regeringen tagit ställning till många olika frågor. Inom ramen för denna uppsats är det särskilt intressant att undersöka hur regeringen har resonerat kring det rättsliga skyddet och polisens aktuella befogenheter i förhållande till de nya bestämmelserna om visitationszoner.¹⁶ Övriga frågor om exempelvis överklagande, dokumentation och beredningens handläggningstid kommer endast beröras översiktligt.

1.3 Terminologi

I följande uppsats avser begreppet barn varje person som är upp till 17 år gammal. Avgränsningen uppåt är bestämd i linje med barnkonventionens definition av barn samt att myndighetsåldern i Sverige uppgår till 18 år.

I den allmänna debatten benämns zonerna som visitationszoner, men både utredarna och regeringen vill att zonerna ska benämnas som säkerhetszoner. Detta mot bakgrund av att begreppet visitationszoner kan vara missvisande.¹⁷ I följande uppsats kommer enbart begreppet visitationszoner att användas och tolkas som ett geografiskt avgränsat område inom vilken polisen under en tidsbegränsad period får genomsöka människor och fordon efter vapen och andra farliga föremål.¹⁸

Begreppet personlig integritet saknar en rättslig definition. I tvångsmedelskommitténs betänkande ”Tvångsmedel – Anonymitet - Integritet” har kommittén med hjälp av RF:s andra kapitel försökt ringa in begreppet genom en uppdelning av integritet i olika dimensioner. Kommittén lyfter bland annat den rumsliga integriteten, den materiella integriteten, den kroppsliga integriteten, den personliga integriteten i fysisk mening och den personliga integriteten i ideell mening.¹⁹ En alternativ metod för att definiera begreppet personlig integritet är att identifiera handlingar som kan anses kränka en individs integritet. Enligt Stig Strömholm, professor emeritus i civilrätt med internationell privaträtt, kan handlingarna delas in i tre huvudgrupper:

¹⁵ Se exempelvis Häkteslagen (SFS: 2010:611)

¹⁶ Se främst kapitel 6.1, 6.2, 7.1 och 7.2 i Prop. 2023/24:84.

¹⁷ Se Ds 2023:31 s.87; Prop. 2023/24:84 s.21.

¹⁸ Se Ju 2022/03671 s. 1.

¹⁹ Se SOU 1984:54 s. 42.

1. intrång i en persons privata sfär, oavsett om det sker fysiskt eller på annat sätt;
2. insamlande av information om en persons privata förhållanden;
3. offentliggörande eller annan användning (t.ex. som bevis i en rättegång) av information om en persons privata förhållanden.²⁰

I denna uppsats tolkas en kränkning av den personliga integriteten som ett intrång i varje barns enskilda sfär, med fokus på den kroppsliga integriteten.

Kroppsvsitation definieras i 28 kap. 11 § tredje stycket RB som en undersökning av kläder och annat som någon bär på sig samt av väskor, paket och andra föremål som någon har med sig. Denna definition är vägledande för hur begreppet ska tolkas i annan lagstiftning.²¹ Exempel på egendom som en person bär med sig är kläder, plånböcker och vissa typer av väskor. En visitation av det som en person bär på sig innebär oftast en ytlig undersökning, men i de fall där en grundligare kontroll behöver göras kan personen bli ombedd att ta av sig kläder eller andra föremål.²² Här uppstår en skiljelinje mellan vad som anses vara en kroppsvsitation och vad som anses vara en kroppsbesiktning. Enligt 28 kap. 12 § tredje stycket avser kroppsbesiktning en undersökning av människokroppens yttre och inre samt att prov tas från människokroppen och undersöks. En närmare undersökning av människokroppen anses därför inte utgöra en kroppsvsitation.²³

Exempel på föremål som någon har med sig är resväskor, barnvagnar eller kassar.²⁴ Huruvida föremålen är stängda eller öppna har ingen betydelse. Att ha något med sig innebär vidare att personen har egendomen under sin fysiska kontroll, vilket även kan vara fallet då någon har ställt ifrån sig ett föremål. Ett krav är dock att föremålet går att hänföra till den specifika personen. Är det oklart vem, av flera tänkbara, som har ett föremål under sin fysiska kontroll är det inte möjligt att undersöka föremålet inom ramen för en kroppsvsitation. Fysisk kontroll ska dock inte förväxlas med äganderätt. Vem som äger ett föremål är inte relevant avseende reglerna om kroppsvsitation.²⁵ I detta led uppstår en skiljelinje mellan vilka objekt som ska vara föremål för husrannsakan och vilka som ska omfattas av kroppsvsitation. Vägledande i gränsdragningen bör enligt ett uttalande från Lagrådet vara att egendom som transporteras med handkraft kan bli föremål för kroppsvsitation medan föremål som kräver maskinkraft för att förflyttas är att hänföra till reglerna om husrannsakan.²⁶ Lagrådet har dock uttryckt att avgränsningen mellan kroppsvsitation och husrannsakan inte är av stor

²⁰ Se Strömholm (1971) s. 698.

²¹ Se Prop. 1993/94:24 s. 80.

²² Se Lindberg (2022) s. 786.

²³ Se NJA 2023 s. 446 punkt 7–9.

²⁴ Se Prop. 1993/94:24 s. 41.

²⁵ Se Prop. 1993/94:24 s. 42.

²⁶ Se Prop. 1993/94:24 s. 80.

betydelse till följd av att samma förutsättningar gäller för båda bestämmelserna.²⁷

1.4 Metod

I denna uppsats tillämpas den rättsanalytiska metoden. Denna metod är nära förknippad med den rättsdogmatiska metoden som traditionellt sätt brukar definieras som en metod som har till uppgift att genom de vedertagna rättskällorna lagstiftning, lagförarbeten, rättspraxis och doktrin, beskriva gällande rätt.²⁸ Jan Kleinman, professor i civilrätt, är av uppfattningen att den rättsdogmatiska metoden inte stannar vid fastställandet av gällande rätt utan att den även tillåter att rätten kritiserar och analyseras.²⁹ Claes Sandgren, professor i civilrätt, menar att den rättsdogmatiska metoden är bunden till de auktoritativa rättskällorna samt att den inte kan uttala sig om effekterna av gällande rätt. Han menar vidare att den som kritiserar rättsläget i stället använder en rättsanalytisk metod.³⁰ Han framhåller att en rättsanalytisk syn uppfattar argumentationen inom rättsvetenskapen som fri och rättssystemet som öppet och i avsaknad av ”rätt svar” på rättsliga problem. Sandgren påpekar att den rättsanalytiska metoden har sitt ursprung i rättsrealismen som, till skillnad från rättsdogmatiken, anför att det finns flera legitima svar på en rättslig fråga.³¹ Även Lena Olsen, professor emeritus i civilrätt, framhåller att den rättsdogmatiska metoden intresserar sig för hur gällande rätt ser ut på området och inte hur den fysiska verkligheten är beskaffad. Hon menar att metoden inte är ett ändamålsenligt verktyg för andra kunskapsintressen än innehållet i gällande rätt.³²

Det går således att argumentera för att den rättsdogmatiska metodens mål är att skapa koherens, medan den rättsanalytiska metoden lämnar utrymme för att gällande rätt inte alltid stämmer. Detta arbete avser dels att fastställa gällande rätt med hjälp av de vedertagna rättskällorna, dels att kritisera den. För att kritisera gällande rätt krävs emellertid någon form av måttstock för vad som utgör ett problem eller inte. Kärnan i uppsatsen är att analysera de nya bestämmelserna om visitationszoner i relation till ett barnrättsperspektiv. Genom framställningen presenteras de normer för hur en lagstiftning bör se ut för att vara förenligt med ett barnrättsperspektiv och analysen avser att jämföra dessa normer med de faktiska bestämmelserna.

1.5 Material

Materialet i uppsatsen beaktar rättskällehierarkin. En klar lagtext väger tyngst.³³ Lagtexten är oftast kort och allmän varför studier av lagförarbeten

²⁷ Se Prop. 1993/94:24 s. 42–43.

²⁸ Se Sandgren (2021) s. 51–52; Kleinman (2018) s. 21.

²⁹ Se Kleinman (2018) s. 40.

³⁰ Se Sandgren (2021) s. 53–54.

³¹ Se Sandgren (2021) s. 54.

³² Se Olsen (2004) s.117.

³³ Se Lehrberg (2020) s. 102.

kan förtydliga lagens avsedda syfte och funktion.³⁴ Vidare tillmäts domstolsavgörande i högsta instans ett högt värde eftersom det ytterst är domstolarna som i sin rättstillämpning har att avgöra hur en lag eller princip ska tolkas.³⁵ Underrättsdomar har däremot inte samma tyngd.³⁶ Det finns en delad mening om hur stor betydelse doktrinen har i jämförelse med ovanstående rättskällor. Bert Lehrberg, professor i civilrätt, menar att den saknar auktoritativ relevans och snarare kan uppfattas som ett bidrag till de juridiska argumenten. Han anser samtidigt att doktrинens betydelse inte ska underskattas och att viss litteratur erhåller en hög auktoritet.³⁷ Alexander Peczenik, professor i allmän rättslära, menar däremot att doktrinen har ett stort inflytande på den juridiska argumentationen och har en ställning som rättskälla som får beaktas.³⁸ I uppsatsen används doktrin som ett ytterligare sätt att tolka och förstå de relevanta bestämmelserna främst där övriga rättskällor saknas.

Vid framställningen av barns rättsliga skydd har främst RF, bankkonventionen, EKMR och DL används. Samtliga av dessa författningar är lagar i Sverige men har olika platser i hierarkin, varför deras relation till varandra kommer att förklaras närmare. Enligt 1 kap. 3 § RF har RF ställning som en av Sveriges grundlagar. Detta innebär att den finns högst upp i regelhierarkin och att regler längre ner inte får stå i strid med högre rankade regler.³⁹ För att förstå de relevanta bestämmelserna i RF har förarbeten, ett avgörande från Högsta förvaltningsdomstolen (HFD) (tidigare regeringsrätten) samt doktrin används.

Barnkonventionen och EKMR är internationella åtaganden som Sverige har förbundit sig till. I Sverige har vi en dualistisk syn på tillämpningen av internationella överenskommelser, vilket innebär att dessa får genomslag först efter att en lag har stiftats.⁴⁰ EKMR blev svensk lag genom Lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Enligt 2 kap. 19 § RF får en lag eller annan föreskrift inte meddelas i strid med EKMR. I förarbetena framhålls att stadgandet i RF inte innebär att EKMR ges grundlagsstatus. Stadgandet anses inte heller innebära att konventionens ställning hamnar någonstans mellan lag och grundlag.⁴¹ Fastän EKMR alltså inte har grundlagsstatus kan det vara grundlagsstridigt att bryta mot konventionen.⁴² När det gäller EKMR finns det skäl att vara återhållsam med att bygga tolkning på förarbeten. Europadomstolen har ofta framhållit att

³⁴ Se Lehrberg (2020) s. 149.

³⁵ Se Lehrberg (2020) s. 165.

³⁶ Se Lehrberg (2020) s. 174.

³⁷ Se Lehrberg (2020) s. 205.

³⁸ Se Peczenik, Aleksander, Aarnio, Aulis och Bergholtz, Gunnar (1990). s.172.

³⁹ Se Bull och Sterzel (2023) s.191.

⁴⁰ Se Bull och Sterzel (2023) s.246.

⁴¹ Se Prop. 1993/94:117 s.36–37.

⁴² Se Bull och Sterzel (2023) s.93

konventionen är ett dynamiskt och föränderligt instrument, vilket också har gjort att Europadomstolens praxis spelar en mer avgörande roll för hur konventionstexten ska tolkas.⁴³ I uppsatsen har en del avgöranden från Europadomstolen används för att få en närmare förståelse för hur artiklarna ska tolkas. Ett mål som varit vägledande för bedömningen av polisens befogenheter att bruka tvångsmedel mot enskilda i förhållande till artikel 8 EKMR är målet Gillan och Quinton v. The United Kingdom. Detta mål har använts främst kapitel två och fem. Därutöver har doktrin använts för att få en djupare förståelse för hur artiklarna ska tolkas och tillämpas.

Barnkonventionen blev lag i Sverige år 2020 genom Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter. I förarbetena framgår att svensk lagstiftning inte strider mot barnkonventionen och att den överlag ligger väl i linje med barnkonventionens bestämmelser. Samtidigt framhäver regeringen att barnkonventionen inte fått tillräckligt genomslag i rättstillämpningen. Genom att göra barnkonventionen till svensk lag betonas att barnkonventionen ska beaktas vid avvägningar och bedömningar i beslutsprocesser som rör barn.⁴⁴ Barnkonventionen har således status som en vanlig lag i Sverige. Konventionen har inte något förarbete vilket innebär att rättspraxis och allmänna kommentarer från barnrättskommittén får en större betydelse vid tolkning av bestämmelserna.⁴⁵ Mot bakgrund av detta har en del allmänna kommentarer och doktrin används. Utöver barnkonventionen har även DL status som vanlig lag i Sverige. Även här har förarbeten och doktrin används för att närmare förstå bestämmelserna.

Vid framställningen om polisens befogenheter och de nya bestämmelsernas plats i förhållande till detta används främst PL och Proposition 2023/24:84. För att närmare förstå innebörden av bestämmelserna i PL har förarbetena samt doktrin studerats. Därutöver används flera beslut från Justitieombudsmannen (JO) och Justitiekanslern (JK). Dessa utgör inte egentliga rättskällor och deras rättsliga ställning är omdiskuterade. De anses i vart fall inte ha samma dignitet som rättsfall från Högsta domstolen (HD) och HFD.⁴⁶ Anledningen till att besluten ändå används är för att det saknas uttryckliga besvärregler för beslut fattade med grund i PL. Dessutom kan beslut om kroppsvisitation inte överklagas enligt 3 § Förvaltningslagen (SFS: 2017:900) (FL), vilket innebär att det inte finns domstolspraxis att ta hänsyn till. En enskild kan däremot vända sig till JO som utövar tillsyn över Polismyndigheten eller till JK i fråga om skadeståndsansvar. Såväl JO som JK har i flera beslut uttalat sig om polisens befogenhet att kroppsvisitera i syfte att söka efter vapen och andra farliga föremål enligt PL. Med hänsyn till bestämmelsernas nära koppling till den fråga som nu utreds finns det därför skäl att i arbetet utgå från beslut från JO och JK.

⁴³ Se Danelius (2015) s.55; Derlén, Lindholm och Naarttijärvi (2020) s. 116.

⁴⁴ Se Prop. 2017/18:186 s. 73–74.

⁴⁵ Se Prop. 2017/18:186 s. 71 och 84.

⁴⁶ Se Hjerstedt (2011) s. 56–58.

Utöver detta material har källor utöver rättskällehierarkin använts. I uppsatsens inledande avsnitt har en del nyhetsartiklar och rapporter används för att visa på det problem som gängkriminaliteten medfört i samhället. Vid avsnittet där visitationszonerna presenterats har remissyttranden använts för att belysa den kritik som bestämmelserna har fått.

1.6 Barnrättsperspektiv

Uppsatsen tar utgångspunkt i ett barnrättsperspektiv. I detta sammanhang bör det noteras att barnperspektiv, barnets perspektiv och barnrättsperspektiv inte är synonyma begrepp. Ett *barnperspektiv* utgår från den vuxnas syn på barnet, barndom och barndomens villkor. Det utgörs av den vuxnes egna barndom, barn i den egna närheten, tradition, kultur, värderingar och kunskap. Barnperspektivet påverkas också av samhällets barnsyn. *Barnets perspektiv* utgår från barnets egen syn på sitt liv och sin omvärld. Det baseras bland annat på barnets ålder, mognad och erfarenheter och förändras i takt med barnets utveckling. En vuxen person kan endast ta del av barnets perspektiv om barnet själv berättar. Att anlägga ett *barnrättsperspektiv* innebär att ha barnkonventionen som utgångspunkt i arbete med barn och i beslutsfattande som rör barn. Därutöver ska det vägas in hur rättigheterna tolkats av FN:s barnrättskommitté i dess rekommendationer och allmänna kommentarer.⁴⁷ För att säkerställa ett barnrättsperspektiv ska de fyra grundprinciperna i artikel 2, 3, 6 och 12 i barnkonventionen åtminstone genomlysas.⁴⁸

Inom ramen för uppsatsen är artikel två och tre i barnkonventionen särskilt relevanta. Förutom grundprinciperna är artikel 16 i barnkonventionen direkt tillämplig på frågor som rör ingrepp i privatlivet. Innebörden av dessa artiklar kommer presenteras i kapitel två.

1.7 Forskningsläge

Vid tiden för författandet av uppsatsen har visitationszonerna precis införts i Sverige och har inte tidigare varit beprövat, varför det finns en avsaknad av forskning kring visitationszonernas verkan i Sverige. I nedanstående avsnitt följer därför en redogörelse för forskning om konsekvenser av visitationszoner och polisiära kontroller överlag från Sverige och andra länder.

Det har bland annat gjorts mycket forskning kring diskriminering och rasprofilering i samband med polisiära insatser. Flera studier från bland annat

⁴⁷ Se Barnombudsmannen. *Perspektiv på barnrätt*.

⁴⁸ Se Barnombudsmannen (2019) s. 8, 70 och 73.

USA⁴⁹, Storbritannien⁵⁰, Danmark⁵¹, Norge⁵² och Sverige⁵³ visar att insatser som kan liknas med visitationszoner har haft en stigmatiserande effekt och riktats mot etniska minoriteter. Vidare pekar en studie av Leonardo Mulinari Schclarek på att polisen rättfärdigar ingripandena med att de utför sitt jobb på de platser där brott begås och förnekar att det skulle kunna handla om strukturell diskriminering.⁵⁴ En annan studie utförd av Felipe Estrada, Olof Bäckman och Andreas Nilsson visade att en svensk satsning mot narkotikabrott resulterade i att personer med utländsk bakgrund från fattiga områden drabbades hårdare av polisens ökade kontroller, även när de var oskyldiga.⁵⁵ Enligt en studie av Schclarek Mulinari och Suvi Keskinen kan föreställningen om hur en köpare av narkotika ser ut och klär sig påverka vem polisen väljer att kontrollera.⁵⁶ En återkommande upplevelse bland etniska minoriteter är att polisen medvetet stoppar och genomsöker dem på offentliga platser för att öka synligheten av visitationen. Detta påverkar inte bara den som genomsöks, utan även deras familj och rykte i området enligt en studie från Mie Birk Haller, Randi Solhjell, Elsa Saarikkomäki, Torsten Kolind, Geoffery Hunt och David Wästerfors.⁵⁷

Därutöver finns det studier som visar att när staten, genom polisen, misstänkliggör en grupp människor, minskar deras förtroende för polisen och i förlängningen även staten. Genom att peka ut en grupp människor genom kontroller och visitationer visar staten, genom polisen, vilka som tillhör samhället och vilka som inte gör det.⁵⁸ Det finns en del studier som bekräftar detta vad gäller just ungdomar.⁵⁹ I en studie av Haller, Kolind, Hunt, och Thomas Friis Sjøgaard konstaterar de att unga män från etniska minoriteter upplever att de behandlas annorlunda jämfört med etniska danskar, vilket riskerar att leda till känslor av utanförskap och i förlängningen öka avståndet mellan dessa grupper och samhället i övrigt.⁶⁰

Utöver konsekvenserna av poliskontroller har det även forskats om visitationszoner som medel för att minska kriminalitet. Franklin E. Zimring beskriver att åtgärder som ”stop and frisk” i kombination med ökningen av antal poliser i New York under 1990- talet bidrog till den stora nedgången av kriminalitet som observerades. Dock går det inte att fastställa vilken enskild åtgärd, om någon, som spelade en särskild stor roll för nedgången.⁶¹ Även i

⁴⁹ Se exempelvis Gelman, Fagan och Kiss (2007).

⁵⁰ Se exempelvis Bowling och Phillips (2007).

⁵¹ Se exempelvis Haller, Hunt, Kolind och Sjøgaard (2020).

⁵² Se exempelvis Sollund (2006).

⁵³ Se exempelvis Pettersson (2005).

⁵⁴ Se Schclarek Mulinari (2017) s. 31–32.

⁵⁵ Se Estrada, Bäckman och Nilsson (2022). s. 1227–1228.

⁵⁶ Se Schclarek och Keskinen (2020) s. 388.

⁵⁷ Se Haller m.fl. (2018) s.11.

⁵⁸ Se Lerman och Weaver (2014).

⁵⁹ Se Flacks (2018); Farren m.fl. (2021).

⁶⁰ Se exempelvis Haller m.fl. (2018) s 177.

⁶¹ Se Zimring (2007) s.149-152.

Storbritannien har effektiviteten av ”stop and search” studerats. Resultaten visar att zonerna inte har en märkbar effekt för minskad kriminalitet.⁶² Docent Manne Gerell bekräftar detta och menar att forskning om visitationszoner har visat att det inte har någon betydande inverkan på gängkriminalitet samt att antalet beslag av vapen inte märkbart ökat jämfört med tidigare.⁶³ I diskussionen om visitationszoner i Sverige hänvisas det ofta till den reglering som finns i Danmark. I kommittédirektivet för utredningen om visitationszonerna anges exempelvis att den danska polisen har använt denna åtgärd i stor omfattning sedan 2004 och att det finns en beprövad erfarenhet av dess användning.⁶⁴ Den danska kriminologen David Sausdal har dock framhållit att det finns begränsad forskning som indikerar att visitationszoner har haft någon effekt.⁶⁵

Sammanfattningsvis pekar forskningen på att diskriminering föreligger vid poliskontroller, att det kan minska förtroendet för staten och att visitationszoner inte har någon märkbar effekt för att minska kriminalitet. Min studie ämnar att utreda visitationszonerna i ett svenskt perspektiv, med särskilt fokus på deras plats i den svenska rätten och riskerna som kan finnas för barn.

1.8 Uppsatsens disposition

Uppsatsen är indelad i fem kapitel. Det inledande kapitlet sätter ramen för uppsatsen. I andra kapitlet följer en redogörelse för barns rättsliga skydd med fokus på skyddet för personlig integritet och diskriminering. Det tredje kapitlet beskriver polisens befogenheter att kroppsvisitera barn utan brottsmisstanke enligt 19 § andra stycket 1 p. PL. I slutet av kapitlet följer en delanalys av relationen mellan barnets rättsliga skydd och polisens befogenheter enligt PL. Kapitel fyra innehåller en presentation av de nya bestämmelserna om visitationszoner. I slutet av kapitlet följer en delanalys där de nya reglerna sätts i relation till polisens befintliga befogenheter. Det femte kapitlet består av en diskussion mot bakgrund av det som framställts i uppsatsen samt några sammanfattande slutsatser. Uppsatsen avslutas med en käll- och litteraturlista.

⁶² Se exempelvis Bradford och Tiratelli (2019); Bland, Miller och Quinton (2000); Bradford, Tiratelli och Quinton (2018).

⁶³ Se Sellén. *Kriminologen om visitationszoner: skulle inte göra någon skillnad.*

⁶⁴ Se Ju 2022/03671 s. 4.

⁶⁵ Se Grosshög. *Kriminolog om danska gänglagarna: Frågan är om vi är värda berömmet.*

2 Barnets rättsliga skydd

2.1 Inledande ord

Grundlagsstadgade fri- och rättigheter utgör ett skydd mot godtycklig maktutövning och är en viktig del i ett demokratiskt samhälle. Därutöver är bestämmelserna i barnkonventionen särskilt viktiga för att tillvarata barns rättigheter. Det är därför viktigt att nya lagförslag analyseras med utgångspunkt i dessa rättigheter. Följande kapitel består av två delar. Först behandlas skyddet mot kroppsvisitation enligt bestämmelserna i RF, EKMR och barnkonventionen. Där undersöks om visitationszonerna omfattas av reglerna, om bestämmelserna kan begränsas och under vilka omständigheter sådana begränsningar kan vara tillåtna. Därefter behandlas skyddet mot diskriminering enligt RF, EKMR, barnkonventionen samt DL. Där utreds om bestämmelserna om visitationszoner är diskriminerande i sig och om tillämpning av bestämmelserna kan leda till diskriminering. Kapitlet avslutas med en närmare redogörelse för barnets bästa enligt barnkonventionen.

2.2 Skyddet för personlig integritet

Enligt 2 kap. 6 § första stycket RF är var och en gentemot det allmänna skyddad mot kroppsvisitation. De nya bestämmelserna innefattar en befogenhet för polisen att få genomföra en kroppsvisitation.⁶⁶ Någon närmare utredning behövs därför inte i fråga om reglerna innebär en rättighetsinskränkning. Därmed blir det relevant att återvända till denna bestämmelse när möjligheterna till begränsning av skyddet mot kroppsvisitation ska behandlas.⁶⁷

Till skillnad från RF, finns det inget uttryckligt skydd mot kroppsvisitation i barnkonventionen. Artikel 16:1 fastställer däremot sex specifika intressen som ska skyddas mot godtyckliga eller olagliga ingripanden.⁶⁸ I förhållande till kroppsvisitation är det skyddet för privatlivet som kan aktualiseras i detta fall. Det finns ingen enhetlig definition av vad som menas med privatliv. Utifrån rättspraxis från de internationella människorättsorganen kan rätten till privatliv anses innefatta åtminstone fem olika dimensioner, varav den fysiska och psykiska integriteten är mest relevant i denna framställning.⁶⁹ Artikel 16:1 i barnkonventionen ska tillämpas i de fall där det finns ett ingrepp i barnets fysiska och/eller psykiska integritet men som inte uppnår kriterierna för övriga artiklar.⁷⁰ Ett exempel på ett sådant ingrepp är kroppsvisitation.⁷¹

⁶⁶ Se Prop. 2023/24:84 s.4.

⁶⁷ Se avsnitt 2.3.

⁶⁸ De resterande intressen är familjeliv, hem, korrespondens, heder och anseende.

⁶⁹ De övriga fyra dimensionerna är: beslutsautonomi, personlig identitet, informationsintegritet och rumslig integritet. Se Tobin (2019) s.560-561.

⁷⁰ Se Tobin (2019) s.561.

⁷¹ Se Tobin (2019) s.563.

Mot bakgrund av detta kan det konstateras att förslaget om visitationszoner aktualiserar artikel 16:1 i barnkonventionen.

Likt barnkonventionen finns det inget uttryckligt skydd mot kroppsvisitation i EKMR och dess tilläggsprotokoll. Artikel 8:1 EKMR stadgar emellertid att var och en har rätt till respekt för sitt privatliv, familjeliv, hem och korrespondens. Vid tolkning av artikeln kan begreppen behandlas separat, men samtidigt anses falla under konceptet integritet.⁷² Inom ramen för denna uppsats förefaller skyddet för privatlivet mest relevant att undersöka närmare. Skyddet för privatlivet är vidsträckt och kan enligt Europadomstolens praxis inte ges en uttömmande definition.⁷³ Begreppet omfattar såväl fysisk och psykisk integritet som flera aspekter av en individs sociala identitet.⁷⁴

Frågan om huruvida kroppsvisitation omfattas av artikel 8:1 EKMR har varit föremål för prövning i flera fall i Europadomstolen. Ett synnerligen centralt fall är *Gillan och Quinton v. The United Kingdom*. Målet handlade om två brittiska medborgare som hade blivit kroppsvisiterade av polis med stöd av en brittisk terrorlagstiftning. Lagen gav polisen befogenhet att, utan brottsmisstanke, stoppa och visitera personer inom ett specificerat område. Syftet med den brittiska terrorlagstiftningen var att ge polisen effektivare verktyg för att bekämpa terrorism.⁷⁵ Europadomstolen bekräftade inledningsvis att rätten till privatliv inte bara gäller i privata sammanhang utan också i offentliga miljöer. Domstolen fastslog vidare att en genomsökning i offentliga miljöer inte mildrar ingreppet utan snarare bidrar till en högre skam och förnedring för den enskilde. Därmed fann domstolen att åtgärderna utgjorde en kränkning av rätten till privatliv enligt artikel 8:1 EKMR.⁷⁶ Mot bakgrund av detta kan alltså kroppsvisitation anses falla inom ramen för artikel 8:1 EKMR.

2.3 Begränsning av skyddet för personlig integritet

Genom det tidigare avsnittet står det klart att skyddet mot kroppsvisitation omfattas av bestämmelserna i RF, Barnkonventionen och EKMR. I detta avsnitt ska möjligheterna till begränsning av denna rättighet behandlas.

2.3.1 Förutsättning för en begränsning

Varje bestämmelse innehåller flera förutsättningar som måste vara uppfyllda för att en rättighetsbegränsning ska vara tillåten.

⁷² Se Cameron (2023) s.127–128.

⁷³ Se exempelvis *Bensaid v. The United Kingdom* punkt 47; *Niemietz v. Germany* punkt 29; *Peck v. The United Kingdom* punkt 57; *Pretty v. The United Kingdom* punkt 61.

⁷⁴ Se exempelvis *S. and Marper v. The United Kingdom* punkt 66; *X and Y v. the Netherlands* punkt 22; *Medžlis Islamske Zajednice Brčko and others v. Bosnia and Herzegovina* punkt 76.

⁷⁵ Se *Gillan and Quinton v. The United Kingdom* punkt 8-9 och 30.

⁷⁶ Se *Gillan and Quinton v. The United Kingdom* punkt 60-65.

Av 2 kap. 20 § 2 p. RF framgår det att skyddet mot kroppsvisitation i 2 kap. 6 § RF får begränsas. Enligt 2 kap. 21 § RF får begränsningar enligt 20 § endast göras för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Dessutom får begränsningen aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen. Slutligen får inte begränsningen göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning. I doktrin har förutsättningarna för en rättighetsinskränkning enligt RF delats upp i fyra krav (lagkrav, ändamålskrav, nödvändighetskrav och proportionalitetskrav) som inte sällan överlappar varandra.⁷⁷ En närmare redogörelse för dessa krav följer längre fram i avsnittet. Vissa av dessa krav kan också utläsas ur bestämmelserna i EKMR och barnkonventionen och kommer också redogöras för närmare senare.

Rättigheterna som stadgas i artikel 8:1 EKMR är inte heller absoluta, utan får inskränkas i enlighet med 8:2 EKMR. Enligt denna bestämmelse får offentlig myndighet inte ingripa i rätten till privatliv utan stöd av lag och endast om det är nödvändigt i ett demokratiskt samhälle med hänsyn till nationell säkerhet, allmän säkerhet, landets ekonomiska tillstånd, förebyggande av oordning eller brott, skydd för hälsa eller moral, eller för att skydda andra personers fri- och rättigheter. Dessutom får ingreppet inte vara oproportionerligt till det angivna syftet för åtgärden.

Även rätten till privatliv enligt artikel 16:1 i barnkonventionen får begränsas. Till skillnad från RF och EKMR uppställs inga tydliga förutsättningar för hur detta får ske i artikeln eller av en allmän kommentar annat än att det inte ska vara godtyckligt eller olagligt. Vägledning får därför sökas genom att titta på motsvarande artikel 17 i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter. (ICCPR) Enligt FN:s kommitté för mänskliga rättigheters allmänna kommentar till artikel 17 i ICCPR är begreppet godtyckligt avsett att garantera att de möjligheter till ingripande som föreskrivs i lag är förenliga med konventionens bestämmelser, syften och mål. Därutöver föreskriver kommittén att ingripandena under alla fall ska vara rimliga i förhållande till de föreliggande omständigheterna.⁷⁸ Applicerat på barnkonventionen ställer godtycklighetskravet upp ett krav på att inskränkningen är förenlig med de uppställda målen i barnkonventionen och att inskränkningen är proportionerligt.⁷⁹

2.3.2 Lagkravet

I doktrin anses lagkravet bestå av såväl ett formellt som materiellt krav på lagstiftning.⁸⁰ Det formella kravet innebär att åtgärden ska ha grund i nationell

⁷⁷ Se exempelvis Derlén, Lindholm och Naarttijärvi (2020) s. 308–309.

⁷⁸ Se CCPR p. 4.

⁷⁹ Se Tobin (2019) s.556–558.

⁸⁰ Se Derlén, Lindholm och Naarttijärvi (2020) s.310; Cameron (2023) s. 122.

rätt. I Sverige innebär det att lagstiftningen ska vara sådan lag stiftad av riksdagen och inte utgöra en annan lägre form av författning.⁸¹ Detta lagkrav ger uttryck för legalitetsprincipen. Enligt Mattias Derlén, Johan Lindholm och Markus Naarttijärvi innebär legalitetsprincipen att de materiella krav som framgår av Europadomstolens praxis även huvudsakligen gäller vid begränsning av fri- och rättigheter enligt svensk grundlag.⁸²

De materiella kraven inbegriper att lagen måste vara tillgänglig för medborgarna och formulerad med tillräcklig precision för att den enskilde ska kunna styra sitt beteende därefter.⁸³ Europadomstolen har uttalat att det är omöjligt att uppnå fullständig och heltäckande förutsebarhet. Den enskilde ska däremot till en rimlig grad kunna förutse konsekvenserna av sitt handlande och utsträckningen av statens maktbefogenheter med hjälp av juridisk expertis.⁸⁴ För att nationell rätt ska kunna uppfylla dessa krav måste lagen ge ett rättsligt skydd mot godtycklig inblandning av offentliga myndigheter i de rättigheter som skyddas av konventionen.⁸⁵

Som tidigare konstaterats finns det inga tydliga förutsättningar för inskränkning av artikel 16 i barnkonventionen. Enligt FN:s kommitté för mänskliga rättigheters allmänna kommentar till artikel 17 i ICCPR innebär begreppet olaglig att varje ingripande måste ha stöd i lag. Även när ingripanden är förenliga med konventionen måste den relevanta lagstiftningen tydligt specificera de exakta omständigheterna under vilka sådana ingripanden kan tillåtas.⁸⁶ Detta stämmer överens med synen att en lag måste vara formulerad med tillräcklig precision för att en individ ska kunna reglera sitt beteende därefter och att den måste göras tillgänglig för allmänheten.⁸⁷ Vidare ska ett beslut att utnyttja de lagliga möjligheterna till ingrepp i privatlivet endast få göras av en enligt lag behörig myndighet.⁸⁸ Applicerat på barnkonventionen innebär detta att olaglighetskravet inkluderar en formell dimension så till vida att lagen ska ha kommit till av behörig myndighet och finnas allmänt tillgänglig samt en materiell dimension på så sätt att den ska vara tillräckligt precis och förenlig med övriga bestämmelser i konventionen.⁸⁹

2.3.3 Ändamålskravet

I förarbetena till RF framhålls att ändamålskravet syftar till att understryka vikten av att lagstiftaren noga redovisar de syften som ligger till grund för en

⁸¹ Se 1 kap. 4 § RF.

⁸² Se Derlén, Lindholm och Naarttijärvi (2020) s.310.

⁸³ Se *Sunday Times v. The United Kingdom* (No. 1) punkt 49; *Huvig v. France* punkt 26; *Silver and others v. The United Kingdom* punkt 87–88.

⁸⁴ Se *Sunday Times v. The United Kingdom* (No. 1) punkt 49; *Silver and others v. The United Kingdom* punkt 88; *Malone v. The United Kingdom* punkt 67.

⁸⁵ Se *Gillan and Quinton v. The United Kingdom* punkt 77; *Danelius* (2015) s. 369-370.

⁸⁶ Se CCPR punkt 3 och 8.

⁸⁷ Se CCPR/C/GC/34 punkt 25.

⁸⁸ Se CCPR punkt 8.

⁸⁹ Se *Tobin* (2019) s.556–558.

rättighetsinskränkning.⁹⁰ 2 kap. 21 § RF innehåller inga specifika ändamål annat än att inskränkningen ska vara godtagbart i ett demokratiskt samhälle. Thomas Bull och Fredrik Sterzel menar att denna förutsättning är vag och att det vore svårt för en domstol eller myndighet att hävda att en lag som både regeringen och riksdagen har godkänt inte skulle vara godtagbar i ett demokratiskt samhälle. De menar vidare att 1 kap. 2 § RF kan ge viss vägledning om vilka ändamål som är godtagbara, men att bedömningen därutöver i hög grad är politisk.⁹¹

Till skillnad från RF finns det en uttömmande lista över godtagbara ändamål i artikel 8:2 EKMR.⁹² Dessa är omfattande och allmänt hållna. ⁹³ Europadomstolen har uttalat att det ankommer på staten att visa att ett legitimt syfte har legat till grund för en rättighetsinskränkande lagstiftning.⁹⁴

2.3.4 Nödvändighetskravet

Kravet på nödvändighet enligt RF innebär att den föreslagna åtgärden måste vara den åtgärd som begränsar rättigheten minst samtidigt som den uppnår det avsedda ändamålet. Om det finns ett alternativt sätt att uppnå syftet bör detta väljas. Kravet är nära förknippat med behovsprincipen som fastslår att ett medel enbart får användas om det finns ett påtagligt behov och det önskade resultatet inte kan uppnås med mindre ingripande medel. Skillnaden mellan nödvändighetskravet och behovsprincipen är främst den kontext inom vilken de placeras. Behovsprincipen tenderar att tillämpas i det enskilda fallet medan nödvändighetskravet riktar sig främst till lagstiftaren. Nödvändighetskravet är avsett att sortera bort onödiga inskränkningar innan en proportionalitetsbedömning görs. En åtgärd som inte kan anses vara nödvändig kan aldrig heller vara proportionerlig.⁹⁵

Nödvändighetskravet i EKMR består i en bedömning om huruvida den ingripande åtgärden är nödvändig i ett demokratiskt samhälle. Denna förutsättning tillgodoses genom att det finns ett angeläget samhälleligt behov och att de ingripande åtgärderna är proportionerlig utifrån ändamålet, dvs uppfyller proportionalitetsprincipen.⁹⁶

2.3.5 Proportionalitetskravet

Kravet på proportionalitet enligt RF innebär att åtgärden i fråga om art, styrka, räckvidd och varaktighet ska stå i rimlig proportion till vad som förväntas uppnås med åtgärden.⁹⁷ I RÅ 1999 ref 76 fastslog regeringsrätten att

⁹⁰ Se SOU 1975:75 s. 202; Prop. 1975/76:209 s. 153.

⁹¹ Se Bull och Sterzel (2023) s. 98.

⁹² Se avsnitt 2.3.1 ovan.

⁹³ Se Danelius (2015) s.370.

⁹⁴ Se *Mozer v. The Republic of Moldova and Russia* punkt 194.

⁹⁵ Se *Derlén, Lindholm och Naarttjärvi* (2020) s.315–316.

⁹⁶ Se *Silver and others v. The United Kingdom* punkt 97; *Handyside v. The United Kingdom* punkt 48.

⁹⁷ Se Prop. 1988/89:124 s.26.

proportionalitetsprincipen innefattar tre krav som rättsordningen ställer på balansen mellan mål och medel samt motstående intressen.⁹⁸ Dessa är:

1. Är det aktuella ingreppet ägnat att tillgodose det avsedda ändamålet?
2. Är ingreppet nödvändigt för att uppnå det avsedda ändamålet eller finns det mindre långtgående alternativ?
3. Står den fördel som det allmänna vinner genom ingreppet i rimlig proportion till den skada som ingreppet förorsakar den enskilde?

Något att ha i åtanke är att bedömningen inte sker på ett principiellt plan mellan två övergripande intressen utan att det snarare handlar om en avvägning mellan den marginella nyttan av en åtgärd och dess marginella negativa effekter på rättighetsskyddet.⁹⁹

Enligt Iain Cameron är Europadomstolens proportionalitetsbedömning vanligtvis inte lika strukturerad som den trestegsbedömning som förespråkas i svensk doktrin.¹⁰⁰ Enligt Ingrid Helmius överensstämmer i vart fall den proportionalitetsprincip som har växt fram genom Europadomstolens praxis med den som sedan lång tid tillbaka finns i svensk rätt. Det rör sig om samma intressen som ska vägas mot varandra. Även om Europadomstolens proportionalitetsbedömning alltså vanligtvis inte är lika strukturerad är det samma typ av bedömning som ska göras.¹⁰¹

Varje medlemsstat har en viss frihet att avgöra om en inskränkning behövs utifrån principen om staternas margin of appreciation men domstolen förbehåller sig emellertid rätten att övervaka att detta upprätthålls.¹⁰² I målet mellan Gillan och Quinton v. The United Kingdom fann domstolen det ytterst problematiskt att lagbestämmelserna lämnade en sådan bredd för skönsmissiga bedömningar och att detta kunde innebära en stor risk för godtyckliga beslut som dessutom riskerar att ge upphov till en diskriminerande och oproportionerlig användning av tvångsmedel mot personer med en annan hudfärg.¹⁰³ Vidare framförde Europadomstolen även kritik mot att det inte fanns något krav på nödvändighet eller en proportionalitetsbedömning vid beslutsfattandet om att upprätta en visitationszon. Även om personen som blivit föremål för ett ingripande hade rätt att kräva en rättslig prövning ansåg domstolen att det i avsaknad av en skyldighet för en polisman att påvisa skälig misstanke troligtvis är svårt, eller till och med omöjligt, att bevisa att befogenheten har missbrukats.¹⁰⁴

⁹⁸ Se RÅ 1999 ref 76 avsnitt 5.5.1.

⁹⁹ Se Derlén, Lindholm och Naartijärvi (2020) s.318.

¹⁰⁰ Se Cameron, I (2023) s. 124.

¹⁰¹ Se Helmius (2020) s. 158.

¹⁰² Se Handyside v. The United Kingdom punkt 49.

¹⁰³ Se Gillan and Quinton v. The United Kingdom punkt 83 och 85.

¹⁰⁴ Se Gillan and Quinton v. The United Kingdom punkt 80-81 och 86.

Sammantaget bedömde domstolen att lagstiftningen samt kroppsvisiteringen av de två medborgarna utgjorde en otillåten inskränkning i skyddet för privatlivet med hänsyn till att regleringen inte var tillräckligt begränsad och att det inte heller fanns något adekvat skydd mot missbruk av befogenheten¹⁰⁵

2.3.6 Sammanfattning av skyddet för personlig integritet

Sammanfattningsvis omfattas skyddet mot kroppsvisitation av bestämmelserna i RF, EKMR och barnkonventionen. Skyddet är inte absolut utan får inskränkas under förutsättning att begränsningen uppfyller lagkravet, ändamålskravet, nödvändighetskravet och proportionalitetskravet.

2.4 Skyddet för diskriminering

En typ av kritik som framförts mot regleringar som ger polisen ett stort utrymme att fritt välja vilka personer som ska visiteras är att denna befogenhet har lett till diskriminering. Statistik har visat att personer med visst ursprung är överrepresenterade bland de som har blivit föremål för kroppsvisitation med stöd av sådan reglering.¹⁰⁶ Detta bekräftas även av forskning som presenterades tidigare i uppsatsen.¹⁰⁷ Frågan är därför om det finns en risk för att skyddet mot diskriminering aktualiseras genom de nya bestämmelserna om visitationszoner.

2.4.1 Skyddet för diskriminering enligt RF

Enligt 2 kap. 12 § RF får en lag eller annan föreskrift inte innebära att någon missgynnas på grund av deras tillhörighet till en minoritet baserat på etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande eller med hänsyn till sexuell läggning. Med begreppet missgynnas avses negativ särbehandling. Positiv särbehandling är således tillåtet.¹⁰⁸ Till skillnad från 2 kap. 12 § RF som tar sikte på normgivningen följer det av 1 kap. 9 § RF att alla människor ska behandlas lika i rättstillämpningen. Utifrån de nya bestämmelserna om visitationszoner finns det inget som tyder på att vissa individer skulle missgynnas genom lagstiftningen i sig. Huruvida en individ som tillhör en minoritet skulle bli visiterad i större utsträckning än andra har följaktligen inte att göra med 2 kap. 12 § RF utan snarare 1 kap. 9 RF. Mot bakgrund av detta kan det konstateras att diskrimineringskyddet i RF inte aktualiseras vad gäller lagtexten i sig. Reglerna för att skydda en enskild mot diskriminering i en rad olika situationer och kontexter återfinns i DL.¹⁰⁹

2.4.2 Skyddet för diskriminering enligt DL

¹⁰⁵ Se Gillan and Quinton v. The United Kingdom punkt 87.

¹⁰⁶ Se exempelvis Gillan and Quinton v. The United Kingdom punkt 43–44 och 85.

¹⁰⁷ Se avsnitt 1.7.

¹⁰⁸ Se SOU 1975:75 s. 114–115; SOU 2009:18 s. 69 och Prop. 1975/76:209 s. 100.

¹⁰⁹ Se Derlén, Lindholm och Naarttijärvi (2020) s. 459.

För att det ska röra sig om diskriminering i lagens mening måste individen blivit missgynnad eller kränkt i samband med en av de sju diskrimineringsgrunderna.¹¹⁰ Därutöver måste diskrimineringen skett genom en av de sex förbjudna formerna¹¹¹ samt inom ett av de samhällsområdena där lagen gäller.¹¹²

Förbudet mot diskriminering av polisen faller under 2 kap. 17 § DL. Paragrafen tar dock endast sikte på polisens bemötande i samband med att en viss åtgärd företas och inte åtgärden i sig. Detta innebär att om polisen ger individer ett sämre bemötande än andra baserat på någon av de grunder som skyddas och detta kan bevisas, är situationen diskriminerande enligt DL. Om polisen däremot bemöter alla lika dåligt blir det ingen fråga om diskriminering.¹¹³ Denna begränsning innebär vidare att Diskrimineringsombudsmannen (DO) har begränsade möjligheter att utöva tillsyn över polismyndigheten, vilket också har påpekats av DO i en skrivelse till regeringen. DO menar att denna begränsning inte är förenligt med de skyldigheter som åligger Sverige enligt EKMR.¹¹⁴ En individ kan visserligen vända sig till JO om personen anser sig blivit utsatt för diskriminering men ett beslut från JO är inte rättsligt bindande för Polismyndigheten¹¹⁵ och JO kan inte heller pröva frågor om skadestånd.¹¹⁶ En annan möjlighet är att föra en skadeståndstalan enligt 3 kap. 4 § skadeståndslagen (SFS 1972:207) (SkL) för kränkning enligt EKMR.¹¹⁷ I dagsläget finns det också ett förslag om att utöka 2 kap. 17 § DL till att omfatta alla åtgärder som polisen vidtar i förhållande till allmänheten.¹¹⁸

2.4.3 Skyddet för diskriminering enligt EKMR

I EKMR finns skyddet mot diskriminering i artikel 14. Den fastställer att diskriminering på grund av bland annat ras, hudfärg, religion och nationellt eller socialt ursprung inte får ske vid åtnjutandet av dessa rättigheter. Dess funktion skiljer sig således från skyddet i RF så till vida att diskrimineringen som förbjuds måste vara relaterad till någon av de materiella rättigheterna för att en överträdelse av artikel 14 EKMR ska inträffa.¹¹⁹ Det är dock inte nödvändigt att den materiella rättigheten faktiskt har kränkts, men det måste finnas en koppling mellan den materiella rättigheten och artikel 14.¹²⁰

¹¹⁰ Dessa är kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder. Se 1 kap. 1 och 5 §§ DL.

¹¹¹ Dessa är direkt diskriminering, indirekt diskriminering, bristande tillgänglighet, trakasserier, sexuella trakasserier och instruktioner att diskriminera. Se 1 kap. 4 § DL.

¹¹² Se uppräkningsen i 2 kap. DL.

¹¹³ Se Swanstein och Henrikz (2021) s. 251–252.

¹¹⁴ Se DO. *Enskildas skydd mot diskriminering vid kontakt med offentligt anställd.*

¹¹⁵ Se JO. *JO-beslut.*

¹¹⁶ Se JO. *JO-anmälan.*

¹¹⁷ Se Swanstein och Henrikz (2021) s. 214.

¹¹⁸ Se SOU 2021:94 s. 290.

¹¹⁹ Se exempelvis *Molla Sali v. Greece* punkt 123.

¹²⁰ Se Cameron (2023) s. 177.

Förbudet i artikel 14 EKMR tar sikte på sådan särbehandling som saknar ett objektivt och legitimt syfte eller är oproportionerligt till syftet. Positiv särbehandling är således, likt RF, tillåtet.¹²¹ Bedömningen om vad som är ett legitimt och objektivt syfte lämnas till medlemsstaternas handlingsutrymme.¹²² Därmed är bestämmelserna bindande för både lagstiftaren och förvaltningsmyndigheterna i deras verksamhet. I det här fallet skulle artikel 14 EKMR kunna bli relevant om ett klagomål över visitationszonerna enligt artikel 8 EKMR görs.

Förutom artikel 14 EKMR finns ett skydd mot diskriminering i Europakonventionens tolfte tilläggsprotokoll. Tilläggsprotokollet gäller dock inte som lag i Sverige och därför finns det ingen anledning att redogöra närmare för det.¹²³

2.4.4 Skyddet för diskriminering enligt barnkonventionen

I förhållande till bestämmelserna ovan utmärker sig barnkonventionens andra artikel med att den innehåller två separata diskrimineringsförbud i samma bestämmelse. Det första är ett förbud mot diskriminering vid användning av konventionen och finns i första stycket i artikeln.¹²⁴ Av artikel 2:1 går det att utläsa både en negativ och en positiv skyldighet. Staterna är skyldiga att avhålla sig från att negativt särbehandla, missgynna eller kränka barn baserat på bland annat barnens eller dess föräldrars ras, religion, etniska eller sociala ursprung. Staterna ska även aktivt vidta åtgärder för att tillförsäkra att barn kan komma i åtnjutande av sina rättigheter enligt konventionen.¹²⁵ Artikeln är begränsad till att den endast går att tillämpa inom landets jurisdiktion, när barnkonventionen används och om den kan kopplas till någon av de listade grupperna som skyddas av artikeln.¹²⁶

Det andra förbudet, som finns i andra stycket, är ett allmänt diskrimineringsförbud och ålägger staterna en skyldighet att upprätthålla ett skydd mot diskriminering.¹²⁷ Här är det inte barns identitet som är skyddat utan barns association. Det avgörande i detta fall är om diskrimineringen drabbat barnen som en följd av föräldrarnas, vårdnadshavarnas eller familjemedlemmarnas ställning, verksamhet, uttryckta åsikter eller tro. Skyddet är inte beroende av att konventionen används utan gäller vid all form av diskriminering.¹²⁸

¹²¹ Se Case “relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium” v. Belgium (Mertits) punkt 10; Cameron (2023) s. 178.

¹²² Se James and others v. The United Kingdom punkt 75; Cameron (2023) s. 179.

¹²³ Se 1 § i lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, där TP12 saknas i uppräknningen av de protokoll som gäller såsom lag.

¹²⁴ Se Grahn-Farley (2019) s. 40; Grahn-Farley (2020) s. 24.

¹²⁵ Se Dane (2020) s. 57.

¹²⁶ Se Grahn-Farley (2020) s. 24.

¹²⁷ Se Grahn-Farley (2019) s. 40; Grahn-Farley (2020) s. 24.

¹²⁸ Se Grahn-Farley (2019) s. 43; Grahn-Farley (2020) s. 25.

Trots sin ställning som grundprincip har artikel två inte fått något motsvarande genomslag som exempelvis artikel tre. Det finns ingen egen allmän kommentar som anger hur artikeln ska tolkas utan den har endast nämnts i andra allmänna kommentarer.¹²⁹

2.4.5 Sammanfattning av skyddet mot diskriminering

Sammanfattningsvis kommer bestämmelsen i 2 kap 12 § RF troligtvis inte vara tillämplig på visitationszonerna och möjligheten till att utkräva ansvar enligt DL verkar vara beroende på om polisen bemöter en enskild individ sämre i jämförelse med andra eller om polisen bemöter alla lika. Teoretiskt sätt verkar möjligheterna att utkräva ansvar mot diskriminering vara lättare enligt artikel 14 EKMR och artikel två i barnkonventionen mot bakgrund av att det tidigare har konstaterats att kroppsvisitation skyddas av artikel 8 EKMR och artikel 16 i Barnkonventionen.

2.5 Barnets bästa enligt barnkonventionen

Artikel tre i barnkonventionen stadgar principen om barnets bästa. Barnrättskommittén har beskrivit barnets bästa som ett koncept med tre funktioner. Den första handlar om att barnets bästa kan ses som en materiell rättighet genom att den ställer upp en rätt för barn att få sitt bästa utrett, bedömt och beaktat. Om ett beslut måste fattas i ett ärende där barnets bästa står emot andra intressen har barn en rätt att få sitt bästa beaktat som ett primärt intresse. Barnets bästa kan även ses som en grundläggande rättslig tolkningsprincip genom att den tolkning som bäst motsvarar barnets bästa ska väljas om en rättsbestämmelse är öppen för flera tolkningar. Barnets rättigheter enligt konventionen ska utgöra ramen vid en sådan tolkning. Den tredje och sista handlar om att barnets bästa kan vara ett tillvägagångssätt genom att beslutsprocessen ska innehålla en utredning av möjliga konsekvenser, positiva som negativa, som kan bli följden för det berörda barnet/barnen av beslutet.¹³⁰

Enligt barnrättskommittén medför principen att det vid beslut då barnets bästa aktualiserats dels ska beskrivas hur barnets bästa undersökts och bedömts, dels vilken vikt som fästs vid barnets bästa.¹³¹ Detta bekräftas i förarbetena till inkorporeringen av barnkonventionen. Där anger regeringen att barnets bästa bör ges en verklig innebörd i beslut som rör barn och att det alltid ska finnas ett krav på resonemang om barnets bästa i besluten.¹³²

Ibland kan barnets bästa behöva vägas mot andra intressen. I detta fall kan en korrekt tillämpning av barnets bästa beskrivas i två steg. Först ska barnets bästa avgöras utifrån en helhetsbedömning och därefter ska detta resultat

¹²⁹ Se Dane (2020) s. 58.

¹³⁰ Se CRC/C/GC/2013/14 punkt 6.

¹³¹ Se CRC/C/GC/2013/14 punkt 13–14.

¹³² Se Prop. 2017/18:186 s. 96.

avvägas mot andra rättsligt relevanta intressen. Det kan vara tillåtet att barnets bästa får ge vika åt andra viktiga intressen, men detta kräver att myndigheterna noggrant motiverar beslutet och tydligt anger varför de fattar ett beslut som ansetts vara i strid med barnets bästa.¹³³

¹³³ Se Dane (2020) s. 82–83.

3 Polisens befogenheter att genomföra en kroppsvisitation

3.1 Inledande ord

De nya bestämmelserna om visitationszoner innebär att polisen har fått ett ytterligare verktyg att förebygga brott. I gällande rätt finns det ett antal regler som bemyndigar polisen att genomföra en kroppsvisitation i förebyggande syfte. Detta avsnitt ämnar redogöra för dessa regler. Kapitlet inleds med en beskrivning av polisens verksamhet. Sedan följer en översiktlig redogörelse för kroppsvisitation enligt RB för att sedan övergå till en beskrivning av förutsättningarna för en kroppsvisitation enligt PL. Kapitlet beaktar även särskilda regler som gäller för barn.

3.2 Generella principer för polisen

De inledande bestämmelserna i PL sätter ramarna för polisens verksamhet. Den första paragrafen i lagen beskriver ändamålet med polisverksamheten. Polisens centrala uppgift är att säkerställa allmän ordning och säkerhet samt att tillhandahålla allmänheten skydd och annan hjälp som en del av samhällets strävan efter rättvisa och trygghet.¹³⁴ I andra paragrafen preciseras polisens uppgifter i fem punkter. Den för uppsatsen relevanta punkten är första punkten. Den fastställer att det till Polismyndighetens uppgifter hör att förebygga, förhindra och upptäcka brottslig verksamhet och andra störningar av den allmänna ordningen och säkerheten.¹³⁵ I en bredare kontext kan det sägas att alla polisiära åtgärder har ett brottsförebyggande syfte, men i detta sammanhang avses sådan verksamhet riktad till personer som inte är föremål för rättsväsendets åtgärder på grund av brott.¹³⁶

I den åttonde paragrafen återfinns några generella principerna för polisingripanden, som tillsammans med första paragrafen utgör det allmänna bemyndigandet för polisen att vidta åtgärder som är försvarliga i syfte att fullgöra myndighetens uppgift.¹³⁷ Första stycket fastslår behovs- och proportionalitetsprincipen. Behovsprincipen innebär att ett polisingripande endast får ske om det är nödvändigt för att uppnå det ändamål som motiverat ingripandet. I detta ligger även att det minst ingripande alternativet ska väljas för att fullgöra uppgiften. Proportionalitetsprincipen innebär att de skador och olägenheter som ingripandet kan medföra för ett motstående intresse inte får stå i missförhållande till syftet med ingripandet.¹³⁸ Av andra stycket

¹³⁴ Se 1 § PL.

¹³⁵ Se 2 § 1 p. PL.

¹³⁶ Se Munck och Sverne Arvill (2023) s.43.

¹³⁷ Se Munck och Sverne Arvill (2023) s.68.

¹³⁸ Se Munck och Sverne Arvill (2023) s.71.

framgår att det allmänna bemyndigandet inte är tillräckligt för ingripanden som inskränker grundläggande fri- och rättigheter i 2 kap. RF. Detta skulle kunna uppfattas som ett uttryck för legalitetsprincipen eftersom lagtexten, läst motsatsvis, antyder att det krävs annat stöd för att sådana ingripanden skulle vara lagliga.¹³⁹

3.3 Kroppsvisitation enligt RB

Om det finns anledning att anta att ett brott har begåtts på vilket fängelse kan följa får en kroppsvisitation enligt 28 kap. 11 § första stycket RB genomföras för att söka efter föremål som kan tas i beslag, förvar eller som kan användas för genomsökning på distans. Det förutsätter vidare att den person som ska genomgå visitationen är skäligen misstänkt för brottet. Därutöver får kroppsvisitation användas för att undersöka omständigheter som kan vara av betydelse för utredningen eller vid förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1b § Brottsbalken (SFS: 1962:700) (BrB). För att kunna kroppsvisitera någon annan än den som är skäligen misstänkt krävs det synnerliga skäl enligt 28 kap. 11 § andra stycket RB.

3.3.1 Barns ställning i förhållande till kroppsvisitation enligt RB

Gärningsmannens ålder har betydelse för möjligheten att använda kroppsvisitation eftersom det straffrättsliga systemet förutsätter att gärningsmannen ska vara minst 15 år för att kunna straffas.¹⁴⁰ De flesta särregleringarna om tvångsmedelsanvändning för barn finns i Lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL). Om det saknas särregleringar i LUL gäller samma regler som för vuxna.¹⁴¹ När det gäller kroppsvisitation finns ingen särskild reglering för barn mellan 15–17 år, varför bestämmelserna i RB tillämpas. För den som är under 15 år får kroppsvisitation användas om det finns särskilda skäl enligt 36 § LUL. Enligt förarbetena ska restriktivitet iakttas och det bör i allmänhet finnas misstanke om allvarigare eller omfattande brottslighet.¹⁴²

3.4 Kroppsvisitation enligt PL

Till skillnad från RB:s regler om kroppsvisitation, används bestämmelserna i PL för andra ändamål än att utreda brott. Det som är av intresse inom ramen för uppsatsen är polisens befogenhet att genomföra en kroppsvisitation i förebyggande syfte för att söka efter vapen och andra farliga föremål. Denna befogenhet regleras i 19 § andra stycket 1 p. PL. Enligt denna bestämmelse har en polisman rätt att utföra en kroppsvisitation i den omfattning som är nödvändig för att söka efter vapen eller andra farliga föremål som är avsedda

¹³⁹ Se Munck och Sverne Arvill (2023) s.73-75.

¹⁴⁰ Se 1 kap. 6 § BrB.

¹⁴¹ Se Lindberg (2022) s.897–898.

¹⁴² Se Prop. 1983/84:187 s. 29.

att användas vid brott mot liv eller hälsa om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att ett sådant föremål kan förklaras förverkat enligt 36 kap. 3 § BrB. Den för sammanhanget relevanta bestämmelsen är andra punkten i 36 kap. 3 § BrB och handlar om förverkande av föremål som är avsedda att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa och som påträffats under omständigheter som ger anledning att befara att de skulle användas för sådana brott. Om ett föremål skäligen kan antas vara förverkat enligt 36 kap. 3 § BrB får det tas i beslag enligt 27 kap. 14 § RB.

Syftet med införandet av 19 § andra stycket 1 p. PL är, enligt förarbetena, att harmonisera polisens befogenheter att utföra kroppsvisitation för att söka efter vapen och andra föremål med befogenheten att beslagta sådana föremål. Genom att bestämmelserna korresponderar får polisen i samband med en kroppsvisitation möjlighet att beslagta vapen och tillhyggen som sannolikt kan användas vid våldsbrott. Exempel på våldsbrott som lyfts i förarbetena är situationen när två rivaliserande ungdomsgrupper konfronteras på allmän plats och vissa av medlemmarna bär på farliga tillhyggen eller vid offentliga evenemang när omständigheterna är sådana att det erfarenhetsmässigt kan befaras att olika grupper drabbar samman under våldsamma former. I förarbetena framhålls att det är av stor vikt att den praktiska tillämpningen av 19 § andra stycket 1 p. PL inte leder till en allmän uppfattning om att åtgärden framstår som ett obefogat trakasserier.¹⁴³

Att föremålen ska vara ägnade att användas vid brott mot liv eller hälsa har i doktrin definierats som att det ska finnas en konkret omständighet som ger objektivet stöd för ett antagande om att vapen eller annat farligt föremål kommer att påträffas vid en visitation.¹⁴⁴ Detta har fått ett stort genomslag i den praktiska tillämpningen och får stöd av uttryckliga motivuttalanden och ett JO beslut.¹⁴⁵ I ett annat beslut ställer sig JO dock tveksamt till om och i så fall vilket rättsligt stöd som finns för att en sådan konkret omständighet krävs.¹⁴⁶ Med andra ord råder det en oklarhet i tillämpningen av 19 § andra stycket 1 p. PL.

Vad som kvalificeras som en situation där risken typiskt sätt framstår som stor för att farliga föremål ska brukas vid våldsbrott är aningen diffus. Av vägledande beslut från JO och JK kan följande konstateras. Vid misstanke om en brottsrisk kopplad till en specifik person, bör bedömningen om den överhängande risken fokusera på de aktuella omständigheterna i sig, även om den enskildes beteende också kan vara en relevant faktor. JO har dock konstaterat att en persons klädsel, tidigare misstanke om våldsbrott och en viss attityd mot polisen inte utgör tillräckligt konkreta omständigheter för att motivera en kroppsvisitation. Däremot kan en grund för visitation bli aktuell

¹⁴³ Se Prop. 1986/87:115 s. 11.

¹⁴⁴ Se Munck och Sverne Arvill (2023) s. 174.

¹⁴⁵ Se Prop. 2005/06:113; JO. Beslut den 13 december 2018 s. 4.

¹⁴⁶ Se JO 2020/2021 s. 405.

genom en samlad bedömning av personens agerande, stämningen på platsen, tidigare misstanke om våldsbrott och sammanhanget detta sker.¹⁴⁷ Detta är en uppfattning som delas av JK.¹⁴⁸

När det gäller mer allmänna situationer har JO bland annat konstaterat att i områden där det förekommer upprepad allvarlig våldsanvändning, såsom skjutningar mellan olika grupper som systematiskt begår allvarliga brott, har stor betydelse vid avgörandet om risken för våldsbrott är överhängande. Situationen måste dock kunna avgränsas gällande tid och plats, samt att polisen tidigare måste ha påträffat vapen eller identifierat en koppling till ett rivaliserat gäng. Att dessutom inneha skottsäker bil eller vara iklädd i en skottsäker väst talar för att det finns en stor risk för våldsamma konfrontationer, som utifrån en samlad bedömning skulle kunna föranleda en tillåten kroppsvisitation.¹⁴⁹ Ett beslut från JK förtydligar även att det i områden med pågående väpnade konflikter mellan kriminella gäng tillsammans med en klädsel som antyder en särskild gängtillhörighet, kan utgöra tillräckliga skäl för en att kroppsvisitation får företas. I samma beslut fastslår JK att en observation av en person som bär skyddsväst är en sådan konkret omständighet som ger objektivt stöd för att farliga föremål kan komma att påträffas.¹⁵⁰

Sammanfattningsvis kan en persons klädsel, tidigare misstanke om våldsbrott eller attityd mot polisen inte ensamt utgöra tillräckliga skäl för att risken ska anses kvalificerad. Om klädseln eller andra omständigheter indikerar att en person tillhör en kriminell gruppering som misstänks för tidigare våldsbrott eller är inblandad i en pågående väpnad konflikt, kan detta dock vara tillräckligt för att motivera en kroppsvisitation enligt 19 § andra stycket 1 p. PL.

De senaste åren har JO förhållandevis ofta fått in klagomål om hur polisen tillämpar 19 § andra stycket 1 p. PL. Under 2022 och 2023 genomförde Justitieombudsmannen Per Lennerbrant en granskning av hur poliser i Linköping, Örebro, Luleå-boden och Helsingborg tillämpade bestämmelserna.¹⁵¹ Syftet med denna inspektionsserie var att JO skulle få ett tillräckligt underlag för att kunna uttala sig om polisens tillämpning på ett generellt plan.¹⁵² Inspektionerna innefattade dels granskning av gamla ärenden, dels samtal med poliser kring hur de tillämpar bestämmelserna samt observationer av deras arbetsplats.¹⁵³ Under inspektionerna granskade JO

¹⁴⁷ Se JO. Beslut den 7 november 2018.

¹⁴⁸ Se JK. Beslut den 10 juli 2018.

¹⁴⁹ Se JO. Beslut den 30 juni 2020.

¹⁵⁰ Se JK. Beslut 11 juli 2019.

¹⁵¹ Se JO protokoll. Dnr: 4271–2022; JO protokoll. Dnr: 7438–2022; JO protokoll. Dnr: 9829–2022 och JO protokoll. Dnr: 590–2023.

¹⁵² Se JO protokoll. Dnr: 4271–2022 s. 1; JO protokoll. Dnr: 7438–2022; s.1; JO protokoll. Dnr: 9829–2022 s.1 och JO protokoll. Dnr:590–2023. s.1.

¹⁵³ Se JO protokoll. Dnr: 4271–2022 s. 2; JO protokoll. Dnr: 7438–2022 s.2; JO protokoll. Dnr: 9829–2022 s.2 och JO protokoll. Dnr: 590–2023 s.2.

särskilt de överväganden polisen gjort i relation till bestämmelserna i 36 kap. 3 § BrB, skälen till polisingripandet, platsen för ingripandet och mot vem ingripandet skedde.¹⁵⁴

Inspektionsserien avslutades genom ett beslut där JO uttalade sig om de iakttagelser som framkommit från granskningen.¹⁵⁵ Granskningen visar att platsen hade betydelse för vart en visitation skedde. Många ingripanden skedde i särskilt utsatta områden där det funnits eller förekommer våldsbrott, hög kriminalitet eller där kriminella gäng rör sig. Därutöver beaktades omständigheter hänförliga till den enskilda individen för om det skulle ske ett ingripande. De faktorer som det kunde handla om var individens beteende, om personen var känd hos polisen sedan tidigare eller vistas i kriminella kretsar. Även tiden på dygnet spelade en roll för om ingripanden skedde eller inte. Granskningen visar också att det var ovanligt att polisen redovisade några överväganden om förutsättningarna för ett förverkande enligt 36 kap. 3 § BrB var uppfyllda. Vidare var det endast i 10–15 procent av ingripandena som resulterade i att vapen eller andra farliga föremål påträffades och i tre av fyra inspekterade områden gjordes majoriteten av ingripandena mot unga män med icke-europeiskt klingande namn.¹⁵⁶

Samtalen med poliser avslöjade att många ansåg att lagstiftningen var komplicerad och att de ofta förlitade sig på sin intuition vid ingripanden. Det nämndes också att bestämmelsernas tillämpningsområde nog tänjs för att polisen ska kunna utföra det brottsförebyggande arbete som de förväntas göra. Slutligen var ingen av poliserna inne på vad som krävs för ett förverkande enligt 36 kap. 3 § BrB och vad hänvisningen till den bestämmelsen innebär för tillämpningen av 19 § andra stycket 1 p. PL.¹⁵⁷

JO framhåller att förverkandebestämmelsen är central för tvångsmedelregleringen och att det av lagtexten framkommer att det ska göras en bedömning av om omständigheterna var sådana att de gav anledning att befara att ett vapen eller något annat farligt föremål skulle komma till användning vid våldsbrott. Efter granskningen visar det sig att polisen inte redovisar några överväganden enligt lagens krav och att polisens ingripanden främst baseras på antaganden om att den berörda personen för med sig ett vapen, vilket inte sammanfaller med lagens intentioner. Detta är enligt JO inte förenligt med legalitetsprincipen.¹⁵⁸ Bestämmelser om tvångsmedel ska tillämpas enligt sin ordalydelse och med särskild restriktivitet. Det är således inte tillåtet med extensiva tolkningar för att motivera ett ingripande i brottsförebyggande syfte. JO understryker vidare att en sådan otillåten tillämpning ökar risken för godtyckliga ingripanden och att de

¹⁵⁴ Se JO protokoll. Dnr: 4271–2022 s. 4; JO protokoll. Dnr: 7438–2022 s.4; JO protokoll. Dnr: 9829–2022 s.4 och JO protokoll. Dnr: 590–2023. s.4

¹⁵⁵ Se JO 2023/24 s.315.

¹⁵⁶ Se JO 2023/24 s.319–320.

¹⁵⁷ Se JO 2023/24 s.320.

¹⁵⁸ Se JO 2023/24 s.322–323.

rättssäkerhetsprinciper som finns inte upprätthålls i praktiken. JO påpekar dock att det som framkommit i granskningen inte utgör ett tillräckligt underlag för att uttala sig om polisen på ett generellt plan tillämpar bestämmelserna på ett diskriminerande eller trakasserande sätt.¹⁵⁹

3.4.1 Barns ställning i förhållande till kroppsvisitation enligt PL

I LUL saknas särreglering för användning av kroppsvisitation enligt PL. Utgångspunkten är därför att polisen får kroppsvisitera barn i samma utsträckning som vuxna. Enligt JO ska ingripande mot barn beakta barnkonventionens regler om barnets bästa och barns integritet. Dessa hänsyn väger tyngre ju yngre barnet är. Beslutet om att kroppsvisitera barn ska göras med särskild omsorg. Om det finns andra mindre ingripande åtgärder ska dessa väljas i första hand. Om kroppsvisitation ändå bedöms nödvändig måste den alltid genomföras på ett sätt som innebär ett så litet obehag som möjligt för barnet.¹⁶⁰

3.5 Delanalys av relationen mellan barns rättsliga skydd och polisens befogenheter enligt 19 § andra stycket 1 p. PL

Ett tvångsmedel som kroppsvisitation är en åtgärd som inskränker ett barns personliga sfär och därför är det viktigt att lagstiftningen är tydlig och förutsägbar, dels för att polisen ska veta hur långt deras befogenhet går, dels för att barn ska vara medveten om när polisen i sådana fall överträder denna befogenhet.

De befogenheter polisen hade innan de nya bestämmelserna om visitationszoner infördes är redan långtgående och svårtolkade. Av inspektionsserien som JO genomförde verkar även polisen dela denna bild av lagbestämmelserna. JO såg allvarligt på detta och ansåg att det behövs en tydligare lagbestämmelse för att garantera grundlagsskyddet för individens rättigheter. Vidare pekade JO på att regleringens komplicerade uppbyggnad och de pressande situationer polisen ställs inför försvårar tillämpningen och att en översyn behövs för att uppfylla rättssäkerhetskraven och anpassa regleringen till dagens samhälle och brottsbild.¹⁶¹

JO framhöll även att extensiva tolkningar av tvångsmedelsbestämmelser riskerar att öka risken för godtyckliga ingripanden och att de rättssäkerhetsgarantier som finns inte upprätthålls i praktiken.¹⁶² Skydd för godtyckliga ingripanden är en faktor som måste finnas för att en begränsning

¹⁵⁹ Se JO 2023/24 s.324.

¹⁶⁰ Se JO 2023/24 s.262.

¹⁶¹ Se JO 2023/24 s.325.

¹⁶² Se JO 2023/24 s.324.

ska vara tillåten enligt RF, EKMR och Barnkonventionen. Jag anser, liksom JO, att detta är allvarligt och att lagbestämmelsen om kroppsvisitation i förebyggande syfte måste bli tydligare för att garantera grundlagsskyddet.

Därutöver ska lagstiftningen skydda barnet mot diskriminering och även om JO inspektionsserie inte kunde peka på att polisen generellt tillämpade bestämmelserna på ett diskriminerande sätt visar tidigare forskning på att detta är ett faktum. Liksom JO, anser jag att detta är ett problem som bör lösas av lagstiftaren genom att betona vikten av att bestämmelserna ska tillämpas på ett icke-diskriminerande sätt.

4 De nya bestämmelserna om visitationszoner

4.1 Inledande ord

I följande kapitel kommer de nya bestämmelserna om visitationszonerna och den kritik som finns presenteras närmare med utgångspunkt i propositionen, utredningen och remissvaren. De nya reglerna trädde ikraft den 25 april och återfinns i 22a-f §§ i PL. Kapitlet avslutas med en diskussion av de nya reglerna i förhållande till de befogenheter polisen redan förfogade över.

4.2 Vilka är skälen bakom införandet av visitationszonerna?

Som tidigare konstaterats är visitationszoner ett geografiskt avgränsat område inom vilken polisen under en tidsbegränsad period får genomsöka människor och fordon efter vapen och andras farliga föremål.¹⁶³

Syftet med visitationszonerna är främst att bekämpa ökningen av skjutningar och sprängningar.¹⁶⁴ Regeringen förklarar i propositionen att våld i form av skjutningar och sprängningar har ökat kraftigt i Sverige de senaste åren och att våldsutvecklingen har en stark koppling till konflikter inom och mellan kriminella nätverk. Även om andra brott förekommer inom den kriminella miljön är det just den ökade frekvensen av skjutningar och sprängningar som ligger till grund för Polismyndighetens behov av nya och mer effektiva verktyg i sitt förebyggande arbete. Vidare påpekar regeringen att våldet inom och mellan nätverken ofta äger rum utomhus och på allmänna platser. Inte sällan är det automatvapen som används. Detta skapar risker och stor otrygghet även utanför den kriminella miljön. Mot bakgrund av detta ansåg regeringen att det fanns ett behov av att införa visitationszoner.¹⁶⁵

4.3 Förutsättningar för en visitationszon

Av den nya 22b § PL framgår det att Polismyndigheten får införa en visitationszon i områden där det finns en påtaglig risk för brottslig verksamhet som innefattar skjutningar eller sprängningar som är relaterade till konflikter mellan grupper. Vidare ska zonen vara av synnerlig vikt för att förebygga eller förhindra denna brottsliga verksamhet och ska dessutom vara proportionerlig.

¹⁶³ Se JU 2022/03671 s. 1.

¹⁶⁴ Se Prop. 2023/24:84 s.24.

¹⁶⁵ Se Prop. 2023/24:84 s. 14-17.

Behovet av de utökade befogenheterna är främst kopplade till situationer när en konflikt inom eller mellan kriminella nätverk riskerar att leda till skjutning eller sprängning i ett visst område. Utredningen betonar dock att begreppet ”kriminella nätverk” inte bör användas i lagtexten eftersom det kan leda till tillämpningssvårigheter. Regeringen väljer därför att använda ”konflikt mellan grupper”. På så sätt kan en visitationszon även inrättas vid motsättningar mellan andra grupper än kriminella nätverk, om sådana konflikter skulle medföra en risk för skjutningar eller sprängningar i ett område.¹⁶⁶ Om det endast finns en risk för andra typer av brottslighet, såsom knivvapenvåld eller anlagda bränder, bör inte en visitationszon upprättas. Det finns dock situationer där det kan finnas risk för såväl skjutningar och sprängningar som andra typer av brottslighet. I sådana situationer bör en visitationszon kunna införas enligt regeringen.¹⁶⁷

DO anser att förutsättningarna för att få införa en visitationszon är högt ställda men att begreppet ”påtaglig risk” är ett för vagt och svårtillämpat uttryck. DO menar vidare att detta kan öka risken för godtycklighet och osäkerhet vid tillämpning av bestämmelserna.¹⁶⁸ Regeringen håller inte med och framhåller att kravet på att risken ska vara påtaglig innebär att det ska föreligga en klar och konkret risk grundad på faktiska omständigheter. Spekulationer och allmänna bedömningar räcker således inte. Det bör däremot inte krävas en konkretisering av hur risken kommer förverkligas. Som exempel på en påtaglig risk nämner regeringen situationen då någon i ett kriminellt nätverk har blivit utsatt för en skjutning eller sprängning och kommer vilja hämnas på den andra sidan.¹⁶⁹

Därutöver måste zonen vara nödvändig och proportionerlig för att förebygga eller förhindra den brottsliga verksamheten som befaras. Om andra insatser är tillräckliga, som exempelvis en kroppsvisitation enligt 19 § andra stycket 1 p. PL, är en visitationszon inte nödvändig. Regeringen betonar vidare vikten av proportionalitetsprincipen och anger att en visitationszon endast ska införas om skälen för zonen uppväger det intrång eller men i övrigt som den kan innebära för enskilda eller andra intressen.¹⁷⁰

Den nya 22 c § PL ställer upp ett krav på att beslutet om en visitationszon ska gälla i högst två veckor. Beslutet bör dock aldrig vara längre än nödvändigt för att uppfylla sitt syfte, och giltighetstiden bör baseras på omständigheterna i det enskilda fallet. En förlängning av en visitationszon bör vara möjlig om förutsättningarna fortfarande är uppfyllda och ska fattas enligt samma procedur som det tidigare beslutet. Det ska alltså inte göras en principiell skillnad mellan grundbeslutet och förlängningsbeslutet. Beslutet om

¹⁶⁶ Se Prop. 2023/24:84 s.25; Ds 2023:31 s.92-93.

¹⁶⁷ Se Prop. 2023/24:84 s.24.

¹⁶⁸ Se remissyttrande från DO s. 4.

¹⁶⁹ Se Prop. 2023/24:84 s. 25–26.

¹⁷⁰ Se Prop. 2023/24:84 s.26–27.

visitationszonen ska gälla omedelbart, om inget annat anges i beslutet.¹⁷¹ Om det inte längre finns skäl för ett beslut om en visitationszon, ska Polismyndigheten omedelbart upphäva beslutet enligt den nya 22 e § PL.¹⁷²

4.4 Ingripande i en visitationszon

Förutsättningarna för ett ingripande ska enligt utredningen göras i den utsträckning som behövs för syftet med zonen. Flera remissinstanser, däribland Attunda tingsrätt, Barnombudsmannen och Civil Rights Defenders ställer sig tveksamma till om formuleringen är tillräckligt tydlig.¹⁷³ Även regeringen delar denna uppfattning. Av den nya 22 a § PL följer därför att en polisman ska få kroppsvisitera personer och genomsöka transportmedel för att söka efter vapen eller andra farliga föremål, i den utsträckning det behövs för att förebygga eller förhindra den brottsliga verksamhet som zonen har införts för att motverka.

Regeringen förtydligar att bestämmelsen inte hindrar att andra farliga föremål som hittas, som exempelvis knivar, kan tas i beslag och förverkas, även om syftet med visitationszonerna talar för att befogenheterna endast ska kunna användas för att söka efter skjutvapen eller sprängämnen. Därutöver lyfter regeringen, efter fråga från Lagrådet, att begränsningen till farliga föremål inte hindrar att andra saker, som exempelvis narkotika, kan tas i beslag men betonar samtidigt att regleringen inte får missbrukas för att leta efter annat än vapen och farliga föremål.¹⁷⁴ Detta anser jag blir väldigt motsägelsefullt eftersom syftet med visitationszonerna är att hindra skjutningar och sprängningar och genom att tillåta att även andra föremål tas i beslag tänjer mycket på gränserna.

Regeringen beskriver att det ska finnas en påtaglig risk för brottslig verksamhet som visitationszonen är avsedd att förhindra för att det ska finnas en anledning att ingripa. Denna bedömning bör utgå från en avvägning av om det i det enskilda fallet finns en förhöjd risk för att det påträffas ett farligt föremål som kan komma till användning vid den brottslighet som visitationen har införts för att motverka. Som exempel lyfter regeringen att ett ingripande kan vara aktuellt om en individ matchar en fördefinierad riskprofil som har utvecklats med hjälp av underrättelser eller tidigare polisiära erfarenheter eller tidigare inblandning i allvarlig våldsbrottslighet eller avvikande beteende. Klädsel och liknande faktorer kan också i vissa fall motivera ett ingripande om de exempelvis antyder kopplingar till aktuella grupper. Det är dock enligt regeringen viktigt att ingripandet inte enbart baseras på allmänna antaganden, nationalitet eller etnicitet utan att det görs på grundval av gjorda

¹⁷¹ Se Prop. 2023/24:84 s.28–30.

¹⁷² Se Prop. 2023/24:84 s.37.

¹⁷³ Se remissyttranden från Attunda tingsrätt s.3, Barnombudsmannen s. 2 och Civil Rights Defenders s. 6.

¹⁷⁴ Se Prop. 2023/24:84 s.47-48.

iakttagelser, underrättelser, tips, polisiär erfarenhet eller liknande. Det måste i efterhand gå att peka på vilka omständigheter som har legat till grund för ett ingripande.¹⁷⁵

En faktor som flera remissinstanser pekar på är risken för att befogenheterna är för breda och lämnar utrymme för polismäns subjektiva bedömningar.¹⁷⁶ Regeringen menar att det är ofrånkomligt att förebyggande polisiära befogenheter innefattar ett subjektivt element, men att befogenheterna inte är mer långtgående än vad som krävs för att Polismyndigheten effektivt ska kunna fullgöra sitt uppdrag. Dessutom kommer behovs och proportionalitetsprincipen även att gälla här. Åtgärderna ska vidare endast få vidtas på allmän plats.¹⁷⁷

En annan faktor som är relevant för de nya befogenheterna är dess relation till andra polisiära befogenheter. Sveriges advokatsamfund menar att de nya befogenheterna överlappar med de befintliga reglerna och att det därför är olämpligt att införa de nya bestämmelserna.¹⁷⁸ Brottsförebyggande rådet (Brå) lyfter risken med att polismännen använder de föreslagna åtgärderna utanför en visitationszon¹⁷⁹ och Umeå universitet lyfter vikten av att polismän får utbildning i hur reglerna ska tillämpas.¹⁸⁰ Regeringen vidhåller att de nya befogenheterna till viss del överlappar med polisens befogenhet till kroppsvisitation enligt 19 § andra stycket 1 p. PL och att detta är ofrånkomligt. Regeringen menar att polisen måste kunna använda andra brottsförebyggande åtgärder än sådana som innefattar skjutningar och sprängningar i en visitationszon. Regeringen ser inte heller någon risk med att polismän kommer använda befogenheterna hänförliga till en visitationszon utanför zonen men framhåller att det är av stor vikt att polisen får tydliga instruktioner och utbildning om hur de nya reglerna ska tillämpas.¹⁸¹ Därutöver konstaterar regeringen att de särskilda befogenheterna i en visitationszon ska användas för att förebygga och förhindra brott och inte för att utreda brott. Befogenheterna kommer därför inte att gälla i de situationer som RB tar sikte på. Regeringen medger att gränsdragningen i vissa fall kommer vara svår och att den redan är svår i förhållande till befintliga regler men att dessa frågor bör lösas på samma sätt som redan görs idag.¹⁸²

¹⁷⁵ Se Prop. 2023/24:84 s.49.

¹⁷⁶ Se bla remissyttranden från DO, JK, Svea hovrätt, Kammarrätten i Göteborg och Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor.

¹⁷⁷ Se Prop. 2023/24:84 s.50.

¹⁷⁸ Se remissyttrande från Sveriges advokatsamfund s. 5.

¹⁷⁹ Se Remissyttrande från Brå s.1.

¹⁸⁰ Se remissyttrande från Umeå universitet s.3.

¹⁸¹ Se Prop. 2023/24:84 s.51.

¹⁸² Se Prop. 2023/24:84 s.51.

4.5 Särskilt om barn i förhållande till visitationszoner

Många remissinstanser är skeptiska till att befogenheterna i en visitationszon ska få användas mot barn. De menar att det saknas en tillräcklig konsekvensanalys och är kritiska till att barns åsikter inte har hämtats i utredningen.¹⁸³ Därutöver framhåller en del remissinstanser att den restriktivitet som gällervid ingripande mot barn bör komma till uttryck i lagtexten.¹⁸⁴

Inledningsvis konstaterar regeringen att det i dagsläget inte finns särskilda begränsningar i polislagen för att använda tvångsmedel mot barn och att det nya förslaget därför inte heller behöver en specialreglering.¹⁸⁵ Vidare framhåller regeringen att barn är särskilt sårbara och bör skyddas från tvångsmedel. Ju yngre barnet är desto mer restriktivitet är påkallat. Samtidigt menar regeringen att barn i hög grad är involverade i den nätverksrelaterade våldsbrottsligheten vilket ökar behovet av att polisen kan ingripa även mot barn. Detta kan också hjälpa till att förhindra att barn utnyttjas av kriminella nätverk för att begå våldsbrott.¹⁸⁶

Trots de ökade riskerna för integritetsintrång och stigmatisering anser regeringen att det är viktigare att ge polisen effektiva verktyg för att skydda barn från våld och utnyttjande. Beslut om kroppsvisitation som rör barn måste dock, enligt regeringen, göras med särskild omsorg och följa barnets rättigheter enligt barnkonventionen. Detta behöver inte regleras separat då polisen redan har rutiner för att bedöma sådana situationer.¹⁸⁷

4.6 Övriga frågor gällande visitationszoner

Polismyndighetens beslut om en visitationszon ska enligt den nya 22 d § PL vara skriftligt och innehålla uppgift om datum, innebörd, skäl, vilka bestämmelser som har tillämpats, beslutsfattare och möjlighet till överklagan. För att säkerställa att zonen ska få den avsedda brottsförebyggande effekten och för att enskilda ska kunna förstå och anpassa sig till zonen, bör beslutet snabbt bli känt. Regeringen anser därför att det bör finnas en skyldighet för Polismyndigheten att vidta åtgärder för att informera om en visitationszon genom att omedelbart publicera beslutet på polismyndighetens hemsida samt

¹⁸³ Se remissyttranden från bla BRIS, rädda barnen, Skolverket, Barnombudsmannen, Sundsvalls kommun, Sundbybergs stad, Solna stad, Malmö stad, Jönköpings kommun och Göteborg stad.

¹⁸⁴ Se remissyttranden från Barnombudsmannen, Civil Rights Defenders, Helsingborgs kommun, Kammarrätten i Göteborg och Umeå universitet (juridiska institutionen).

¹⁸⁵ Se Prop. 2023/24:84 s.52–53.

¹⁸⁶ Se Prop. 2023/24:84 s.53.

¹⁸⁷ Se Prop. s.52–54.

sprida information på andra sätt som når ut till så många berörda som möjligt.¹⁸⁸

I propositionen diskuterar regeringen frågan om vem som ska ha befogenhet att fatta beslut om införande av visitationszoner i första instans. De betonar att besluten måste fattas snabbt och effektivt med hänsyn till säkerheten, samtidigt som det måste vara rättssäkert. Regeringen kommer fram till att beslutet bör ligga hos Polismyndigheten i första instans med möjlighet till domstolsprövning i efterhand. Regeringen anser att Polismyndigheten har den kompetens och tillgång till information som behövs.¹⁸⁹

Vidare diskuterar regeringen om domstolsprövningen ska bestå av överklagande eller underställning. Bland remissinstanserna har utfallet varit blandat.¹⁹⁰ Regeringen kommer fram till att besluten ska kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Beslutet ska kunna överklagas av den som beslutet angår, om det har gått honom eller henne emot och det ska vara upp till domstolen att avgöra klagoberättigandet utifrån rättspraxis. Ett överklagande ska ha kommit in till Polismyndigheten inom två veckor från den dag då beslutet publicerades på Polismyndighetens webbplats. Prövningstillstånd ska krävas vid överklagande till kammarrätten enligt den nya 22 f § PL.¹⁹¹ I utredningen påpekas att det för närvarande inte finns en möjlighet för enskilda att överklaga en polismans beslut om kroppsvisitation och att det därför inte heller ska införas en sådan möjlighet för beslut om kroppsvisitation i en visitationszon.¹⁹² Detta har kritiserats av BRIS som menar att detta utgör en tandlös möjlighet för den enskilde att få upprättelse mot det som verkligen utgör en integritetskränkning.¹⁹³ Regeringen har trots detta valt att gå på utredningens linje och inte införa en överklagandemöjlighet för den enskilde.¹⁹⁴

Regeringen konstaterar vidare att polismyndighetens ärenden om visitationszoner kommer höra till det som utgör brottsbekämpande verksamhet enligt 3 § FL. Detta innebär att endast ett fåtal av FL:s bestämmelser kommer bli tillämpliga. En av dessa är 5 § FL som handlar om legalitet, objektivitet och proportionalitet. Detta medför bland annat ett förbud för myndigheten att grunda sina avgöranden på andra omständigheter än sådana som enligt gällande lagstiftning får beaktas vid prövningen.¹⁹⁵ Detta i sin tur utgör ett skydd mot en godtycklig maktutövning.¹⁹⁶

¹⁸⁸ Se Prop. 2023/24:84 s. 35–36.

¹⁸⁹ Se Prop. 2023/24:84 s.31–32.

¹⁹⁰ Se remissyttranden från Civil Rights Defenders, centrum för rättvisa, kammarrätten i Göteborg, Förvaltningsrätten i Malmö, Förvaltningsrätten i Göteborg och Attunda tingsrätt.

¹⁹¹ Se Prop. 2023/24:84 s.38–44.

¹⁹² Se Ds 2023:31 s.124.

¹⁹³ Se remissyttrande från BRIS s.7.

¹⁹⁴ Se Prop. 2023/24:84 s.46–52.

¹⁹⁵ Se Prop. 2023/24:84 s.32–33.

¹⁹⁶ Se Prop. 2016/17:180 s. 57 och 290.

4.7 Delanalys av polisens befogenhet till kroppsvisitation i relation till de nya bestämmelserna om visitationszoner

De nya bestämmelserna om visitationszoner har införts med argumentet att samhället behöver ta kraftfullare tag mot den gängrelaterade brottsligheten och de ökade skjutningarna och sprängningarna. Det går dock att ifrågasätta om visitationszoner behövs och vilken lucka det ska fylla i förhållande till de befogenheter som polisen redan har idag.

Vid en jämförelse mellan dagens reglering och de nya befogenheterna kan det konstateras att dessa i stort sett är avsedda att tillämpas vid samma situation. Regleringarna ska användas för att förebygga brott, söka efter vapen eller andra farliga föremål som är avsedda att användas vid brott mot liv eller hälsa och förutsätter att det finns en risk för att det kommer påträffas ett vapen eller annat farligt föremål vid ett ingripande. Av vägledning från JO och JK har det framgått att kläder eller andra omständigheter som indikerar att en person tillhör en kriminell gruppering som misstänks för tidigare våldsbrott eller är inblandad i en pågående väpnad konflikt kan vara tillräckligt för att motivera en kroppsvisitation enligt 19 § andra stycket 1 p. PL. Även i förhållande till en visitationszon har regeringen angett att kläder eller liknande faktorer kan motivera ett ingripande om det exempelvis antyder kopplingar till aktuella grupper.

En faktor som Sveriges advokatsamfund lyfter är att olika regelverk kommer vara tillämpliga på samma typ av kroppsvisitation beroende på om det sker innanför eller utanför zonen. Exempelvis kommer möjligheten att överklaga beslutet skilja sig beroende på vilket regelverk som tillämpas.¹⁹⁷ Brå lyfter också att det kan finnas risk för att polisen använder de nya befogenheterna utanför en zon.¹⁹⁸ Utifrån detta anser jag att det är svårt att argumentera för visitationszonernas plats i det nuvarande regelverket.

Därutöver är det befintliga regelverket redan svårtillämpat, vilket både Stockholms universitet och Umeås universitet lyfter.¹⁹⁹ Även Justitieombudsmännen själva är inte överens om vad som gäller och har flera gånger framfört kritik mot Polismyndigheten för felaktig tillämpning.²⁰⁰ Detta anser jag är problematiskt eftersom tillämpningen inte är förutsägbar och att utfallen kan variera. Även Umeås universitet lyfter att osäkerhet vid tolkning och tillämpning av olika bestämmelser innebär en risk för att åtgärder företas utanför det lagstadgade området eller att åtgärder inte företas när det behövs på grund av polisens osäkerhet.²⁰¹ Enligt JO är problemen av

¹⁹⁷ Se remissyttrande från Sveriges advokatsamfund s.5.

¹⁹⁸ Se remissyttrande från Brå.

¹⁹⁹ Se remissyttrande från Stockholms universitet (juridiska fakultetskansliet).

²⁰⁰ Se JO 2020/2021 s. 404.

²⁰¹ Se remissyttrande från Umeå universitet (juridiska intuitionen).

en sådan art att lagstiftaren bör ingripa för att lösa dem.²⁰² I stället för att tydliggöra tillämpningen av 19 § PL väljer regeringen istället att införa en lagstiftning som liknar den som redan finns, vilket bara kan tolkas som att även den nya lagstiftningen kommer ge upphov till tillämpningssvårigheter. Barn är en sårbar grupp för tvångsmedelsanvändning och beslut om detta ska fattas med särskild omsorg. Som tidigare konstaterats innehåller PL inga särskilda bestämmelser för barn och regeringen väljer att fortsätta i detta spår och inte införa någon specialreglering för visitation av barn. De anger samtidigt att ingripanden ska följa barnets rättigheter enligt barnkonventionen. Enligt mig är det oroande att barns rättigheter inte stärks ytterligare i lagstiftning som berör sådana ingripanden som en kroppsvisitation innebär.

Sammanfattningsvis går det att argumentera för att införandet av visitationszonerna inte skiljer sig anmärkningsvärt från de befogenheter som polisen redan har idag samt att barns skydd inte förbättras med de nya reglerna. Att regeringen har infört visitationszoner framstår enligt mig mer som ett sätt att visa invånarna att de inför nya åtgärder för att minska brottsligheten, istället för att arbeta med att tydliggöra den lagstiftning som redan finns och jobba med andra förebyggande åtgärder.

²⁰² Se JO 2020/2021 s. 406.

5 Analys

Uppsatsen inleddes med att behandla barns rättsliga skydd, där bestämmelserna om kroppsvisitation och diskriminering enligt RF, EKMR, barnkonventionen och DL samt barnets bästa redogjordes för. Därefter följde ett avsnitt om polisens befogenheter till kroppsvisitation i förebyggande syfte enligt 19 § andra stycket 1 p. PL och ett avsnitt om de nya befogenheterna om visitationszoner. I detta kapitel ska resultatet av framställningen analyseras med utgångspunkt i tre teman: förutsättning för begränsning enligt RF, EKMR och barnkonventionen, diskriminering och stigmatisering samt barnets bästa. Kapitlet avslutas med några sammanfattande slutsatser.

5.1 Är förutsättningarna för begränsning av skyddet mot kroppsvisitation uppfyllt?

Genom framställningen står det klart att skyddet mot kroppsvisitation omfattas av bestämmelserna i 2 kap. 6 § RF, artikel 16 i barnkonventionen och artikel 8 i EKMR. Även remissinstanserna har påpekat att risken för intrång i enskildas integritet skulle öka.²⁰³ Diskussionen nedan utgår därför ifrån om förutsättningarna för att begränsa rättigheterna stämmer överens med de nya bestämmelserna om visitationszoner. Diskussionen utgår från lagkravet, ändamålskravet, nödvändighetskravet och proportionalitetskravet.

Som tidigare konstaterats består lagkravet av ett formellt och ett materiellt krav. Det råder ingen tvekan om att visitationszonerna uppfyller det formella lagkravet eftersom förslaget har antagits av riksdagen. Det går däremot att diskutera om det uppfyller det materiella lagkravet. Bestämmelserna om visitationszoner får anses vara tillgänglig för medborgarna men är den tillräckligt förutsägbar? Å ena sidan framgår det direkt av lagtexten att polisen ska kunna kroppsvisitera en individ för att söka efter vapen eller andra farliga föremål i den utsträckning som behövs för att förhindra den brottslighet som zonen inrättats för att motverka. Det framgår också att beslutet att inrätta en visitationszon ska innehålla skälet för beslutet. Å andra sidan verkar det vara osäkert vad bedömningen för ett ingripande ska grundas på. Regeringen betonar att ingripandet inte enbart ska baseras på allmänna antaganden eller etnicitet, utan att det ska kunna pekas på vilka konkreta omständigheter som ligger till grund för ingripandet. Samtidigt framgår det av de nuvarande befogenheterna att detta är svårtillämpat och det verkar vara svårt att bevisa. Europadomstolen har visserligen uttalat att det är omöjligt att uppnå en total förutsebarhet men framhåller samtidigt att nationell rätt ska säkerställa att en lag ger ett rättsligt skydd mot godtycklig inblandning av offentliga myndigheter.

²⁰³ Se remissyttranden från Malmö stad, civil rights defenders och institutet för mänskliga rättigheter.

Lagkravet fyller flera viktiga funktioner. Det formella kravet i RF innebär att den demokratiskt valda lagstiftande makten ska involveras i frågor som rör inskränkningar i enskildas fri och rättigheter. Detta ger i sin tur uttryck för en viktig maktdelningsfunktion där regeringen inte själva kan besluta om inskränkningar i enskilda fri- och rättigheter bortom de ramar som ställs upp av den lagstiftande makten. Det materiella kravet är viktigt för att bibehålla den demokratiska legitimiteten i förhållande till rättighetsbegränsningar. Demokratisk legitimitet i sin tur förutsätter en viss förutsebarhet i lagstiftningen och i dess tillämpning.²⁰⁴ Enligt min mening kan en brist i lagkravet anses innebära en brist i den demokratiska legitimiteten i ett samhälle. Med utgångspunkt i de nya bestämmelserna anser jag att det råder en brist utifrån lagkravet.

Ändamålskravet betonar vikten av att lagstiftaren tydligt motiverar varför en rättighet begränsas. I 2 kap. 21 § RF specificeras inga särskilda ändamål mer än att det ska vara godtagbart i ett demokratiskt samhälle. Likt Bull och Sterzel anser jag att detta är en vag och svårtillämplig grund. Enligt Derlén, Lindholm och Naarttijärvi ska det finnas en rationell koppling mellan åtgärden och det tilltänkta ändamålet, samt en viss sannolikhet för att åtgärden faktiskt ska kunna leda fram till ett önskvärt resultat. Som tidigare framhållits syftar visitationszonerna främst till att bekämpa den ökande trenden av skjutningar och sprängningar. Det går därför att säga att det finns en rationell koppling mellan detta mål och befogenheten att söka efter vapen och andra farliga föremål i brottsförebyggande syfte. Detta syfte kan även anses vara lämpligt enligt EKMR, med hänsyn till förebyggande av oordning eller brott. Det går dock att ifrågasätta om visitationszonerna kommer leda fram till ett önskvärt resultat. Detta mot bakgrund av den forskning som tidigare presenterats i uppsatsen som inte tydligt kan visa på visitationszonernas effekt för brottsbekämpningen. Ändamålet med lagstiftningen kan därför anses vara godtagbart enligt både RF och EKMR förutsatt att det kan bevisas att visitationszonerna faktiskt leder till det önskade resultatet.

Kravet på nödvändighet enligt RF innebär att den föreslagna åtgärden måste vara den minst ingripande samtidigt som den uppnår sitt syfte. Om det finns ett alternativt sätt att uppnå syftet bör detta väljas. Europadomstolen har därutöver anfört att det ska föreligga ett angeläget samhällsbehov för åtgärden. Som tidigare konstaterats vill regeringen införa visitationszoner mot bakgrund av den ökade våldsutvecklingen som äger rum på allmänna platser där allmänheten riskerar att drabbas. Det går därför att argumentera för att det finns ett angeläget samhällsbehov för att införa visitationszoner. Samtidigt ska ett mildare alternativ väljas om det finns ett sådant. Utifrån denna framställning går det att argumentera för att visitationszonerna och polisens befogenheter enligt 19 § andra stycket 1 p. PL överensstämmer. Därför hade de åtgärderna egentligen räckt.

²⁰⁴ Derlén, Lindholm och Naarttijärvi (2020) s.311-312.

Det sista kravet för att en rättighet ska få begränsas är proportionalitetskravet. Bedömningen går ut på att avgöra om åtgärden står i rimlig proportion till vad som står att vinna med åtgärden. För att komma fram till detta är det dessa tre frågor som ska besvaras jakande.

1. Är det aktuella ingreppet ägnat att tillgodose det avsedda ändamålet?
2. Är ingreppet nödvändigt för att uppnå det avsedda ändamålet eller finns det mindre långtgående alternativ?
3. Står den fördel som det allmänna vinner genom ingreppet i rimlig proportion till den skada som ingreppet förorsakar den enskilde?

Förslaget om visitationszoner kan anses tillgodose det avsedda ändamålet men som tidigare konstaterats torde de befogenheter som finns idag vara tillräckliga. Mot bakgrund av detta är visitationszonerna inte proportionerliga. Trots detta kommer även den tredje frågan diskuteras.

Av propositionen framgår det att visitationszonerna syftar till att ge polisen effektivare verktyg i det förebyggande arbetet. Frågan är om denna fördel står i proportion till den skada som åtgärden innebär för det enskilda barnet. Det framgår inte på vilket sätt visitationszonerna skulle vara effektivt och inte heller på vilket sätt det skulle vara effektivt i förhållande till förebyggandet av skjutningar och sprängningar. Om regeringen menar att visitationszonerna leder till att fler vapen tas i beslag och att detta är förebyggande, kan det vara värt att nämna att polisens befogenhet enligt 19 § andra stycket 1 p. redan har det syftet och att tidigare forskning visat att det inte hittats mer vapen eller andra föremål.

Om regeringen i stället menar att visitationszonerna leder till en allmänpreventiv verkan kan det argumenteras för att det kan fungera eftersom de kriminella gängen antagligen inte kommer bära med sig sådana föremål in i zonen. Emellertid kan det hävdas att detta inte kommer hindra de kriminella gängen från att skjuta och spränga, utan att de istället förflyttar sig utanför zonen.

5.2 Finns det en risk för diskriminering?

Som tidigare konstaterats finns det statistik som visar att personer med visst ursprung är överrepresenterade bland de som har blivit föremål för kroppsvisitation med stöd av sådan reglering.²⁰⁵ Detta bekräftas även av den forskning som finns och av den farhåga som många remissinstanser lyfter.²⁰⁶ Flera kommuner beskriver att visitationszonerna kan riskera att skada

²⁰⁵ Se exempelvis Gillan and Quinton v. The United Kingdom punkt 43–44 och 85.

²⁰⁶ Se remissyttranden från Umeå kommun, Trollhättans stad, Sundsvalls kommun, Sundbybergs stad, Stockholms stad, Sollentuna kommun, Malmö stad, Jönköpings kommun, Göteborg stad, Sveriges advokatsamfund, Brå, DO, Institutet för mänskliga rättigheter, JK och Stockholms universitet

förtroendet till myndigheterna, som är en viktig faktor för det brottsförebyggande arbete. De ser i stället en risk att visitationszonerna kan bli kontraproduktivt för brottsbekämpningen.²⁰⁷ Jag delar denna uppfattning och anser att visitationszonerna bara kommer öka klyftan i samhället i form av exempelvis ökad diskriminering mot individer med annan etnisk tillhörighet. Vidare anser jag att det finns andra metoder att bekämpa brottslighet som innebär mindre intrång, som exempelvis tidigare insatser i skolan.

I målet Gillan och Quinton v. The United Kingdom fann domstolen det ytterst problematiskt att lagtexten gav upphov till den bredd av skönsmässiga bedömningar och framhöll att detta riskerar att leda till godtyckliga beslut, som dessutom riskerar att ge upphov till en diskriminerande och oproportionerlig användning av tvångsmedel mot personer med en annan hudfärg.²⁰⁸ Detta är en risk som jag ser med införandet av visitationszonerna.

Vid studie av lagtexten i sig verkar den inte ge upphov till diskriminering varför 2 kap. 12 § RF inte är relevant att diskutera vidare. Enligt 2:2 barnkonventionen är staterna skyldiga att upprätthålla ett skydd mot diskriminering. Enligt min mening brister Sverige i att upprätthålla ett skydd mot diskriminering vid polisiära ingripanden genom att 2 kap. 17 § DL inte skyddar mot polisens ingripande utan endast bemötandet. Jag delar centrum för rättvisas uppfattning om att diskrimineringsskyddet i 2 kap. 17 § DL bör utvidgas till att även vara tillämplig på polisingripanden, vilket också skulle innebära att DO kan utöva tillsyn över polisens agerande.²⁰⁹

Det har konstaterats i uppsatsen att en kroppsvisitation utgör ett intrång i privatlivet både enligt EKMR och barnkonventionen. Detta innebär att möjligheten att föra talan mot diskriminering skulle kunna göras i Europadomstolen. Detta kan bekräftas genom att dessa frågor varit föremål för Europadomstolens prövning tidigare.

5.3 Har barnets bästa beaktats?

I uppsatsens andra kapitel presenterades barnkonventionens tredje artikel som handlar om barnets bästa. Där framgick det att beslut som aktualiserar barnets bästa dels ska innehålla en redogörelse för hur barnets bästa har undersökts och bedömts, dels vilken vikt som fästs vid barnets bästa. Vid en övervägning mot andra intressen ska först barnets bästa avgöras utifrån en helhetsbedömning och därefter ska detta resultat vägas mot andra rättsliga intressen.

²⁰⁷ Se remissyttranden från Umeå kommun, Stockholm stad, Sollentuna kommun, Malmö stad och Jönköpings kommun.

²⁰⁸ Se exempelvis Gillan and Quinton v. The United Kingdom punkt. 83 och 85.

²⁰⁹ Se remissvar från Centrum för rättvisa s.5.

Utredningen av visitationszonerna består av 160 sidor och av dessa är det endast fyra sidor som handlar om visitationszoner i förhållande till barn. Hälften av dessa sidor handlar om att visitationszonerna ska få tillämpas mot barn eftersom de befogenheter som finns i PL redan får användas mot barn.²¹⁰ Av propositionens 82 sidor är det endast tre sidor som handlar om barn och visitationszoner.²¹¹ Som tidigare konstaterats kan det vara tillåtet att barnets bästa får ge vika åt andra viktiga intressen, men detta kräver en noga motivering. Efter en granskning av utredningen och propositionen har både utredarna och regeringen, enligt min mening, brustit i detta. Med hänsyn till att kroppsvisitation är ett väldigt ingripande tvångsmedel är det enligt mig av största vikt att lagstiftaren redovisar välgrundade och tydliga bedömningar.

Många remissinstanser har också påpekat att det saknas en barnkonsekvensanalys och att det är beklagligt att barnen inte fått vara en del av utredningen eller att deras åsikter har inhämtats.²¹² När det kommer till att en barnkonsekvensanalys saknas skriver regeringen endast, likt utredningen, att intresset av att ge polisen effektivare verktyg som ger barn bättre skydd mot det våld och utnyttjande som brottsligheten innefattar väger tyngre än den något ökade risken för integritetsintrång och stigmatisering. När det kommer till kritiken om saknaden av barns åsikter i utredningen går det att konstatera att regeringen inte besvarat kritiken. Regeringen menar att det i slutändan är bättre att barn skyddas mot det våld och utnyttjande som brottsligheten innebär än att utsättas för ingripanden i visitationszoner. Ja kan dela den uppfattningen om att barn också bör skyddas mot våld och utnyttjande, men samtidigt anser jag att det är märkvärdigt att inte ha inhämtat några åsikter från barn med tanke på det intrång visitationszonerna ändå medför.

Barn kan inte tillvarata sitt intresse på samma sätt som vuxna och därför är det viktigare än någonsin med ett starkt skydd för barn. Jag anser att barnens skydd blivit starkare inom andra rättsområden, som exempelvis familjerätten, och önskar att skyddet även ska bli starkare inom straffrätten.

5.4 Sammanfattande slutsatser

Syftet med uppsatsen har varit att utreda vilken förändring de nya bestämmelserna om visitationszoner innebär i förhållande till barns rättsliga skydd samt att analysera regelverket utifrån ett barnrättsperspektiv. De frågeställningar som har avsetts att besvaras är:

²¹⁰ Se Ds 2023:31 s. 111–115.

²¹¹ Se Prop., 2023/24:84 s. 52–54.

²¹² Se remissyttranden från Sundsvalls kommun, Sundbybergs stad, Malmö stad, Jönköpings kommun, Göteborgs stad, BRIS, Barnombudsmannen, rädda barnen, civil rights defenders, institutet för mänskliga rättigheter, Skolverket och Socialstyrelsen.

1. Vad har barn för rättsligt skydd vid användning av kroppsvisitation i förebyggande syfte?
2. Vilka befogenheter till kroppsvisitation i förebyggande syfte har polisen?
3. Vad innebär de nya bestämmelserna om visitationszoner?
4. Vad är den förväntade nyttan med visitationszonerna och vad finns det för risker i förhållande till barnets rättsliga skydd?

De slutsatser som kan dras av framställningen är att barn är skyddat mot intrång i den personliga integriteten enligt 2 kap. 6 § RF, artikel 16 i barnkonventionen och artikel 8 EKMR och mot diskriminering enligt 2 kap. 17 § DL, artikel 2 i barnkonventionen och artikel 14 i EKMR. Befogenheterna är inte absoluta utan får lov att inskränkas. För att det ska vara en tillåten rättighetsinskränkning ska lagstiftningen uppfylla lagkravet, ändamålskravet, nödvändighetskravet och proportionalitetskravet. Polisen har en befogenhet att kroppsvisitera barn i förebyggande syfte enligt 19 § andra stycket 1 p. PL för att söka efter vapen som är ägnade att användas vid brott mot liv eller hälsa. De nya bestämmelserna om visitationszoner ger polisen ytterligare befogenheter att få kroppsvisitera personer och genomsöka transportmedel för att söka efter vapen eller andra farliga föremål, i den utsträckning det behövs för att förebygga eller förhindra den brottsliga verksamhet som zonen har införts för att motverka.

Den förväntade nyttan med visitationszonerna är att de ska ge polisen effektiva medel att förhindra skjutningar och sprängningar. Utifrån denna framställning går det dock att hitta flera risker i förhållande till barns rättsliga skydd. För det första innebär bestämmelserna ett stort intrång i barns personliga integritet och det kan diskuteras om detta står i proportion till ändamålet med visitationszonerna med tanke på att det redan finns liknande befogenheter idag. För det andra visar forskning och kritik från remissinstanserna att införandet av visitationszoner kan leda till en ökad stigmatisering, diskriminering och misstro mot polisen. För det tredje har regeringen inte inhämtat barnens åsikter, inte tagit hänsyn till barnets bästa och brustit i att göra en barnkonsekvensanalys. Mot bakgrund av detta kan det dras en slutsats om att visitationszonerna utgör ett för stort ingrepp i barnets rättsliga skydd. Polisen har redan långtgående möjligheter att kroppsvisitera barn och borde arbeta med att förbättra dessa verktyg istället för att införa nya åtgärder.

I den här framställningen har visitationszonerna diskuterats utifrån ett barnrättsperspektiv med fokus på barns personliga integritet och diskriminering men det finns många andra aspekter som är intressanta att diskutera. En aspekt är tillkomsten av förslaget. Nästintill alla remissinstanser var kritiska till den korta remisstid som dessutom sträckte sig över jul och nyår. En annan aspekt som också har kritiserats av remissinstanserna är rättssäkerhetsgarantierna. De menar att det är problematiskt att en myndighet

ensamt ska få ta beslut om sådana ingripande åtgärder och anser att åtgärderna borde underställas en mer utomstående kontroll.²¹³ Därutöver är remissinstanserna kritiska till vilka som egentligen kommer ha klagorätt samt om överklagandetiden på tre veckor är ändamålsenlig mot bakgrund av att en visitationszon högst ska få gälla i två veckor.²¹⁴ Vidare finns det andra grundläggande fri- och rättigheter som berörs av förslaget som kan vara intressanta att diskutera såsom rörelsefriheten. Därutöver hade det varit spännande att fördjupa sig mer i rasprofilering, diskriminering och stigmatisering i förhållande till polisen.

Avslutningsvis är frågan om visitationszonerna ett komplext problem där många starka intressen står mot varandra. Jag anser att det är ett angeläget att stoppa den våldsvåg som har präglat Sverige i flera år. Samtidigt tycker jag att det är av stor vikt att de grundläggande fri- och rättigheter, som vårt samhälle bygger på bevaras och särskilt de som berör barn.

²¹³ Se exempelvis remissvar från Attunda tingsrätt, Malmö tingsrätt, Umeå universitet, Sveriges advokatsamfund och Justitiekanslern.

²¹⁴ Se exempelvis remissvar från förvaltningsrätten i Göteborg, förvaltningsrätten i Stockholm, Svea hovrätt och centrum för rättvisa.

Käll-och litteraturförteckning

KÄLLOR

Offentligt tryck

Sverige

Propositioner

Prop. 1975/76:209 Om ändring i regeringsformen

Prop. 1983/84:187 om utredning av brott av barn under 15 år

Prop. 1986/87:115 om ändring i polislagen (1984:387)

Prop 1988/89:124 Om vissa tvångsmedelsfrågor

Prop. 1993/94:24 Med förslag till ändrade regler om kroppsvisitation och kroppsbesiktning m.m.

Prop. 1993/94:117 Inkorporeringen av Europakonventionen och andra fri- och rättighetsfrågor.

Prop. 2005/06:113 Ökad kontroll av vapen

Prop. 2016/17:180 En modern och rättssäker förvaltning – ny förvaltningslag

Prop 2017/18:186 Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter.

Prop. 2023/24:84 Säkerhetszoner.

Utredningsbetänkande

Ds 2023:31 Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott.

SOU 1975:75 Medborgerliga fri- och rättigheter – Regeringsformen

SOU 1984:54 Tvångsmedel – Anonymitet – Integritet.

SOU 2009:18 Två rapporter till grundlagsutredningen

SOU 2021:94 Ett utökat skydd mot diskriminering

Kommittédirektiv

Ju2022/03671 Uppdrag att utreda frågan om visitationszoner.

Övrigt riksdagstryck

Rskr. 2023/24:156.

Remissyttranden

Attunda tingsrätt. Remissyttrande över promemorian Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31). 2024-01-18 Dnr:TAA 2023/829 D51.
<https://www.regeringen.se/contentassets/2ecc05b3ddce449cab8793a24eb7929e/attunda-tingsratt.pdf>. Besökt: 2024-05-04.

Barnombudsmannen. Remissyttrande över Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31). 2024-01-18 Dnr: BO 2023–0352.
<https://www.regeringen.se/contentassets/2ecc05b3ddce449cab8793a24eb7929e/barnombudsmannen.pdf>. Besökt: 2024-05-04.

BRIS. Remissyttrande över promemorian ”Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott”, Ds 2023:31. 2024-01-18.
<https://www.regeringen.se/contentassets/2ecc05b3ddce449cab8793a24eb7929e/barnens-ratt-i-samhallet.pdf>. Besökt: 2024-05-04.

Brå. Remissyttrande över promemorian Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31). 2024-01-12. Dnr: 0840/23.
<https://www.regeringen.se/contentassets/2ecc05b3ddce449cab8793a24eb7929e/brottsforebyggande-radet.pdf>. Besökt: 2024-05-04.

Centrum för rättvisa. Remissyttrande över promemorian Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31) – Ju2023/02781. 2024-01-18.
<https://www.regeringen.se/contentassets/2ecc05b3ddce449cab8793a24eb7929e/centrum-for-rattvisas.pdf>. Besökt: 2024-05-04.

Civil rights defenders. Remissyttrande över promemorian Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31). 2024-01-18.
<https://www.regeringen.se/contentassets/2ecc05b3ddce449cab8793a24eb7929e/civil-rights-defenders.pdf>. Besökt: 2024-05-04.

DO. Remissyttrande över Ds 2023:31 Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott. 2024-01-17. Dnr: DO 2023/7008.

<https://www.regeringen.se/contentassets/2ecc05b3ddce449cab8793a24eb7929e/diskrimineringsombudsmannen.pdf>. Besökt: 2024-05-04.

Förvaltningsrätten i Göteborg. Remissyttrande över promemorian Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31). 2024-01-16. Dnr: FGO 2023/1053. <https://www.regeringen.se/contentassets/2ecc05b3ddce449cab8793a24eb7929e/forvaltningsratten-i-goteborg.pdf>. Besökt: 2024-05-04.

Förvaltningsrätten i Malmö. Remissyttrande över promemorian Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31). 2024-01-11 Dnr: FMA 2023/862–2. <https://www.regeringen.se/contentassets/2ecc05b3ddce449cab8793a24eb7929e/forvaltningsratten-i-malmo.pdf>. Besökt: 2024-05-04.

Förvaltningsrätten i Stockholm. Remissyttrande över Promemorian Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31). 2024-01-16 Dnr: FST 2023/639. <https://www.regeringen.se/contentassets/2ecc05b3ddce449cab8793a24eb7929e/forvaltningsratten-i-stockholm.pdf>. Besökt: 2024-05-04.

Göteborgs stad. Remissyttrande över remiss från Justitiedepartementet, Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott, Ds 2023:31. 2024-01-18 Dnr: SLK 2023–01123. <https://www.regeringen.se/contentassets/2ecc05b3ddce449cab8793a24eb7929e/goteborgs-stad.pdf>. Besökt: 2024-05-04.

Helsingborgs kommun. Remissyttrande över promemorian Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott, dnr 00671/2023. <https://www.regeringen.se/contentassets/2ecc05b3ddce449cab8793a24eb7929e/helsingborgs-stad.pdf>. Besökt: 2024-05-04.

Institutet för mänskliga rättigheter. Remissyttrande över promemorian Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31). 2024-01-18.Dnr: 1.1.2-634/2023. <https://www.regeringen.se/contentassets/2ecc05b3ddce449cab8793a24eb7929e/institutet-for-manskliga-rattigheter.pdf>. Besökt: 2024-05-04.

JK. Remissyttrande över Promemorian Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31). 2024-01-18. Dnr 2023/9783. <https://www.regeringen.se/contentassets/2ecc05b3ddce449cab8793a24eb7929e/justitiekanslern.pdf>. Besökt: 2024-05-04.

Jönköpings kommun. Remissyttrande över promemorian Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31). 2024-01-09.

<https://www.regeringen.se/contentassets/2ecc05b3ddce449cab8793a24eb7929e/jonkopings-kommun.pdf>. Besökt: 2024-05-04.

Kammarrätten i Göteborg. Remissyttrande över promemorian Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31). 2024-01-18 Dnr: KGG 2023/384.

<https://www.regeringen.se/contentassets/2ecc05b3ddce449cab8793a24eb7929e/kammarratten-i-goteborg.pdf>. Besökt: 2024-05-04.

Malmö stad. Remissyttrande över Justitiedepartementet - Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31). 2024-01-22. DnrSTK-2023-1729.

<https://www.regeringen.se/contentassets/2ecc05b3ddce449cab8793a24eb7929e/malmo-stad.pdf>. Besökt: 2024-05-04.

Malmö tingsrätt. Remissyttrande över promemorian Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31). 2024-01-12 Dnr: 2024/21/2.

<https://www.regeringen.se/contentassets/2ecc05b3ddce449cab8793a24eb7929e/malmo-tingsratt.pdf>. Besökt: 2024-05-04.

Myndigheten för ungdoms och civilsamhällsfrågor. Remissyttrande över promemorian Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31). 2024-01-12 Dnr:1397/23).

<https://www.regeringen.se/contentassets/2ecc05b3ddce449cab8793a24eb7929e/myndigheten-for-ungdoms--och-civilsamhallsfragor.pdf>. Besökt: 2024-05-04.

Rädda barnen. Remissyttrande över Ds 2023:31 Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott.2024-01-18.

<https://www.regeringen.se/contentassets/2ecc05b3ddce449cab8793a24eb7929e/radda-barnen.pdf>. Besökt: 2024-05-04.

Skolverket. Remissyttrande över Säkerhetszoner - ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott DS 2023:21. 2024-01-18 Dnr 2023:3430.

<https://www.regeringen.se/contentassets/2ecc05b3ddce449cab8793a24eb7929e/skolverket.pdf>. Besökt: 2024-05-04.

Socialstyrelsen. Remissyttrande över promemorian Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31). 2024-01-18 Dnr: 121447/2023.

<https://www.regeringen.se/contentassets/2ecc05b3ddce449cab8793a24eb7929e/socialstyrelsen.pdf>. Besökt: 2024-05-04.

Sollentuna kommun. Remissyttrande över Promemorian Säkerhetszoner - ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023 31). 2023-12-22. Dnr: KS-2023/01810. <https://www.regeringen.se/contentassets/2ecc05b3ddce449cab8793a24eb7929e/sollentuna-kommun.pdf>. Besökt: 2024-05-04.

Solna stad. Remissyttrande över promemorian Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31). 2024-01-22. Dnr: KS/2023:373. <https://www.regeringen.se/contentassets/2ecc05b3ddce449cab8793a24eb7929e/solna-stad.pdf>. Besökt: 2024-05-04.

Stockholms stad. Remissyttrande över Promemorian - Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31). 2024-01-18. Dnr: KS 2023/1413 <https://www.regeringen.se/contentassets/2ecc05b3ddce449cab8793a24eb7929e/stockholms-stad.pdf>. Besökt: 2024-05-04.

Stockholms universitet (Juridiska fakultetskansliet). Remissyttrande över Remiss: Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31). 2024-01-15. Dnr: SU FV-4737-23 1(5). <https://www.regeringen.se/contentassets/2ecc05b3ddce449cab8793a24eb7929e/stockholms-universitet.pdf>. Besökt: 2024-05-04.

Sundbybergs stad. Remissyttrande över inbjudan från Justitiedepartementet att lämna synpunkter på promemorian Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31). 2024-01-15. Dnr KS-0638/2023-3. <https://www.regeringen.se/contentassets/2ecc05b3ddce449cab8793a24eb7929e/sundbybergs-stad.pdf>. Besökt: 2024-05-04.

Sundsvalls kommun. Remissyttrande över promemoria Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (DS 2023: 31). 2024-01-15. <https://www.regeringen.se/contentassets/2ecc05b3ddce449cab8793a24eb7929e/sundsvalls-kommun.pdf>. Besökt: 2024-05-04.

Svea hovrätt. Remissyttrande över promemorian Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott. 2024-01-18 Dnr: HSV 2023/1906 <https://www.regeringen.se/contentassets/2ecc05b3ddce449cab8793a24eb7929e/svea-hovratt.pdf>. Besökt: 2024-05-04.

Sveriges advokatsamfund. Remissyttrande över departementspromemorian Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31).2024-01-18. Dnr: R-

2023/2457. <https://www.regeringen.se/contentassets/2ecc05b3ddce449cab8793a24eb7929e/sveriges-advokatsamfund.pdf>. Besökt: 2024-05-04.

Trollhättans stad. Remissyttrande över Promemorian Säkerhetszoner - Ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31). 2024-01-11 Dnr: KS 2023/01131 114. <https://www.regeringen.se/contentassets/2ecc05b3ddce449cab8793a24eb7929e/trollhattans-stad.pdf>. Besökt: 2024-05-04.

Umeå kommun. Remissyttrande över Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott (Ds 2023:31). 2024-01-16. Dnr: KS-2023/00941. <https://www.regeringen.se/contentassets/2ecc05b3ddce449cab8793a24eb7929e/umea-kommun.pdf>. Besökt: 2024-05-04.

Umeå universitet (juridiska institutionen). Remissyttrande över promemorian Ds 2023:31 Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott. 2024-01-18. <https://www.regeringen.se/contentassets/2ecc05b3ddce449cab8793a24eb7929e/umea-universitet-juridiska-institutionen.pdf>. Besökt: 2024-05-04.

Internationella källor

FN:s kommitté för barns rättigheter

CRC/C/GC/2013/14. *General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1)* (29 maj 2013).

FN:s kommitté för mänskliga rättigheter

CCPR. *General Comment No. 16: Article 17 (Right to Privacy) - The Right to Respect of Privacy, Family, Home and Correspondence, and Protection of Honour and Reputation*, HRI/GEN/1/Rev.9 (Vol. I) (8 april 1988)

CCPR/C/GC/34. *General comment No. 34 - Article 19: Freedoms of opinion and expression* (12 September 2001)

Rättsfall

Sverige

Högsta domstolen

NJA 2023 s. 446

Högsta förvaltningsdomstolen (tidigare regeringsrätten)

RÅ 1999 ref 76

JO beslut

JO 2020/2021 s. 395.

JO 2023/24 s.257.

JO 2023/24 s.315.

JO. Beslut den 7 november 2018. Dnr 6908–2016.

JO. Beslut den 13 december 2018. Dnr 1807-2017.

JO. Beslut den 30 juni 2020. Dnr 8911–2019

JK beslut

JK. Beslut den 10 juli 2018 dnr 5054-17-4.3.

JK. Beslut 11 juli 2019, dnr. 2088-19-4.3.2

Europadomstolen

Bensaid v. The United Kingdom (44599/98). Key case. Dom meddelad den 6 februari 2001.

Case “relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium” v. Belgium (Mertits) (1474/62; 1677/62; 1691/62; 1769/63; 1994/63; 2126/64). Dom meddelad 23 juli 1968.

Gillan and Quinton v. The United Kingdom. (4158/05). Key case. Dom meddelad den 12 januari 2010

Handyside v. The United Kingdom. (5493/72) Dom meddelad den 7 december 1976.

Huvig v. France. (11105/84). Dom meddelad den 24 april 1990.

James and others v. The United Kingdom (8793/79). Dom meddelad den 21 februari 1986.

Malone v. The United Kingdom. (8691/79). Dom meddelad den 2 augusti 1984.

Medžlis Islamske Zajednice Brčko and others v. Bosnia and Herzegovina. (GC) (17224/11). Dom meddelad den 27 juni 2017.

Molla Sali v. Greece (GC) (20452/14). Key case. Dom meddelad den 19 december 2018.

Mozer v. The republic of Moldova and Russia (GC) (11138/10). Key case. Dom meddelad 23 februari 2016.

Niemietz v. Germany, (13710/88). Dom meddelad den 16 december 1992.

Peck v. The United Kingdom, (44647/98). Key case. Dom meddelad den 28 januari 2003.

Pretty v. The United Kingdom, (2346/02). Key case. Dom meddelad 29 april 2002.

S. and Marper v. The United Kingdom (GC) (30562/04 and 30566/04). Key case. Dom meddelad den 4 december 2008.

Silver and others v. The United Kingdom. (5947/72; 6205/73; 7052/75; 7061/75; 7107/75; 7113/75; 7136/75). Dom meddelad den 24 oktober 1983.

Sunday Times v. The United Kingdom (No. 1) (6538/74). Dom meddelad 26 april 1979.

X and Y v. the Netherlands (8978/80). Dom meddelad den 26 mars 1985.

Övriga källor

Barnombudsmannen. *Perspektiv på barnrätt*. <https://barnkonventionen-utb.barnombudsmannen.se/oversikt/vad-ar-barnkonventionen/perspektiv-pa-barnratt> Besökt: 2024-04-01

Brå (2020). *Dödligt våld i den kriminella miljön*. Rapport 2020:4. Stockholm. Brottsförebyggande rådet.

Brå (2023). *Barn och unga i kriminella nätverk En studie av inträde, brott, villkor och utträde*. Rapport 2023:13. Stockholm. Brottsförebyggande rådet.

DO. *Enskildas skydd mot diskriminering vid kontakt med offentligt anställd*. <https://www.do.se/om-do/vad-gor-do/skrivelser/enskildas-skydd-mot-diskriminering-vid-kontakt-med-offentligt-anstallda>. Publicerad: 2014-02-20. Uppdaterad: 2022-07-18. Besökt: 2024-04-01.

Grosshög, Hanna. *Kriminolog om danska gänglagarna: Frågan är om vi är värda berömmet*, DN. <https://www.dn.se/sverige/kriminolog-om-danska-ganglagarna-fragan-ar-om-vi-ar-varda-berommet/> .Publicerad: 2022-10-25. Besökt: 2024-04-30.

Hjertén Linda, Hällsten Amanda och Westin Adam. *Mikael, 39, sköts till döds framför sin son*. Aftonbladet. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/0QwPvA/mikael-39-skots-till-dods->

[framfor-sin-son](#). Publicerad:2024-04-11. Uppdaterad 2024-04-13. Besökt: 2024-04-30.

JO. *JO-beslut*. <https://www.jo.se/jo-beslut/>. Besökt: 2024-05-01.

JO. *JO-anmälan*.: <https://www.jo.se/jo-anmalan/>. Besökt: 2024-05-01.

JO protokoll. Dnr: 4271–2022. *Inspektion av Polismyndigheten, polisområde Östergötland, lokalpolisområde Linköping, den 13 och 14 juni 2022*. 2022-09-23

JO protokoll. Dnr: 590–2023. *Inspektion av Polismyndigheten, polisområde nordvästra Skåne, lokalpolisområde Helsingborg den 21 och 22 februari 2023*. 2023-03-10

JO protokoll. Dnr: 7438–2022. *Inspektion av Polismyndigheten, polisområde Örebro, lokalpolisområde Örebro, den 26 och 27 oktober 2022*.

JO protokoll. Dnr: 9829–2022. *Inspektion av Polismyndigheten, polisområde Norrbotten, lokalpolisområde Luleå-Boden, den 1 och 2 februari 2023*.

Kristdemokraterna, Liberalerna, Moderaterna och Sverigedemokraterna. *Tidöavtalet: Överenskommelse för Sverige*. <https://www.liberalerna.se/wp-content/uploads/tidoavtalet-overenskommelse-for-sverige-slutlig.pdf>. Publicerad: 2022-10-14. Besökt: 2024-04-30

Nilsson, Johannes. *Rekordmånga oskyldiga ihjälskjutna i gängkrig*. Nyheteridag:<https://nyheteridag.se/rekordmanga-oskyldiga-ihjalskjutna-i-gangkrig/>. Publicerad:2023-12-29. Besökt: 2024-04-26.

Sellén, Patric. *Kriminologen om visitationszoner: skulle inte göra någon skillnad*. SVT Nyheter. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vasternorrland/kriminologen-om-visitationszoner-skulle-inte-gora-nagon-skillnad>. Publicerad 2022-08-31. Uppdaterad 2022-09-01. Besökt: 2024-04-30.

Polismyndigheten (2019). *Kriminella nätverk inom den organiserade brottsligheten i polisregion Stockholm*. Stockholm. Polismyndigheten

Socialdemokraterna. 34 åtgärder för att bekämpa organiserad brottslighet i Sverige.<https://www.socialdemokraterna.se/var-politik/bekampa-kriminaliteten-och-bryt-segregationen/gangkriminalitet/program-for-att-stoppa-gangkriminaliteten>. Uppdaterad: 2024-03-01. Besökt:2024-04- 30.

TT. *Rekordmånga oskyldiga offer för gängens kulor*. Sydsvenskan. <https://www.sydsvenskan.se/2023-12-29/rekordmanga-oskyldiga-offer-for-gangens-kulor>. Publicerad: 2023-12-29. Besökt:2024-04-26.

TT och Uggla Simon. *Dom faller om mordet på Adriana: Detta har hänt.* Svenska Dagbladet. <https://www.svd.se/a/on8eB0/dom-faller-om-mordet-pa-adriana-detta-har-hant> . Publicerad: 26 april 2023. Besökt: 30 april 2024.

LITTERATUR

Barnombudsmannen (2019). *FN:s konvention om barnets rättigheter*. 2 uppl. Stockholm: Norstedts Juridik.

Bland Nick, Miller, Joel, och Quinton Paul (2000). *The impact of stops and searches on crime and the community*. London, UK: Home Office, Policing and Reducing Crime Unit, Research, Development and Statistics Directorate. No. 127.

Bradford, Ben, och Tiratelli Matteo (2019). *Does stop and search reduce crime*. UK Justice Policy Review (issue 4) s. 1-11.

Bradford Ben, Tiratelli, Matteo och Quinton Paul (2018). *Does stop and search deter crime? Evidence from ten years of London-wide data*. The British journal of criminology. Vol 58 (issue 5) s.1212-1231.

Bowling, Ben och Phillips, Coretta (2007). *Disproportionate and discriminatory: Reviewing the evidence on police stop and search*. The modern law review, Vol. 70(issue 6), s. 936-961.

Bull, Thomas och Sterzel, Fredrik (2023). *Regeringsformen – en kommentar*. 5 uppl. Lund: Studentlitteratur.

Cameron, Iain (2023). *An introduction to the European Convention on Human Rights*. 9 uppl. Uppsala: Iustus.

Dane, Louise (2020) 'Barnets bästa' I; Åhman, Karin, Leviner, Pernilla & Zillén, Kavot (red.). *Barnkonventionen i praktiken: rättsliga utmaningar och möjligheter*. 1 uppl. Stockholm:Norstedts Juridik. s. 72–89.

Danelius, Hans (2015). *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*. 5 uppl. Stockholm: Norstedts juridik.

Derlén, Mattias, Lindholm, Johan och Naarttijärvi, Markus (2020) *Konstitutionell rätt*. 2 uppl. Stockholm: Norstedts Juridik.

Estrada, Felipe., Bäckman, Olof. & Nilsson, Andreas. (2022). *Biased enforcement expansion? Sociodemographic differences in police drug testing for suspected narcotics use 1993–2015*. The British Journal of Criminology, Vol 62(issue 5), s.1213–1232.

Farren Diego, Herlitz Lauren, Hough Mike, Mcvie Susan, Murray, Kath och Norris Paul (2021). *Procedural justice, compliance with the law and police stop-and-search: A study of young people in England and Scotland*. Policing and Society. Vol 31 (issue 3) s. 263-282.

Flacks, Simon (2018) *The stop and search of minors: A 'vital police tool'* Criminology & criminal justice Vol 18 (issue 3) s. 364-384

Gelman, Andrew, Kiss, Alex och Fagan, Jeffrey (2007). *An Analysis of the New York City Police Department's "Stop-and-Frisk" Policy in the Context of Claims of Racial Bias*. Journal of the American Statistical Association. Vol 102(issue 479) s. 813-823.

Grahn-Farley, Maria (2019). *Barnkonventionen: en kommentar*. 1 uppl. Lund: Studentlitteratur.

Grahn-Farley, Maria (2020). *Att förstå Barnkonventionen: en överblick*. 1 uppl. Lund: Studentlitteratur.

Haller, Mie. Birk., Hunt, Geoffrey , Kolind, Torsten., Saarikkomäki, Elsa, Solhjell, Randi. och Wästerfors, David. (2018). *Minor harassments: Ethnic minority youth in the Nordic countries and their perceptions of the police*. Criminology & Criminal Justice, Vol. 20(issue 1), s. 3–20.

Haller, Mie. Birk, Hunt, Geoffrey, Kolind, Torsten och Søgaard, Thomas.Friis. (2020). *Experiencing police violence and insults: narratives from ethnic minority men in Denmark*. Nordic Journal of Criminology, Vol. 21(issue 2), s. 170-185.

Helmius Ingrid (2020). 'Proportionalitetsprincipen' I Marcusson Lena (red). *Offentligrättsliga principer*. 4 uppl. Uppsala: IUSTUS s.137-173.

Hjertstedt, Mattias (2011). *Tillgången till handlingar för brottsutredare: en rättsvetenskaplig studie av beslag med husrannsakan, myndigheters utlämnandeskyldighet samt editions- och exhibitionsplikt*. 1 uppl. Uppsala: Iustus Förlag.

Kleineman, Jan (2018). 'Rättsdogmatisk metod' I; Nääv Maria & Zamboni Mauro (red.). *Juridisk metodlära*. 2 uppl. Studentlitteratur. s. 21–45.

Lehrberg, Bert (2020). *Praktisk juridisk metod*. 12 uppl. Uppsala: Iusté Aktieförlag.

Lerman, A.E. & Weaver, V.M. (2014). *Arresting Citizenship: The Democratic Consequences of American Crime Control*. Chicago: University of Chicago Press s. 157

Lindberg, Gunnel (2022). *Straffprocessuella tvångsmedel- när och hur får de användas?* 5 uppl. Stockholm: Norstedts Juridik.

Munck, Johan & Sverne Arvill, Ebba (2023). *Polislagen: en kommentar*. 15 uppl. Stockholm: Norstedts Juridik

Olsen, Lena (2004). *Rättsvetenskapliga perspektiv*. SvJT s. 105–145.

Peczenik, Aleksander, Aarnio, Aulis och Bergholtz, Gunnar (1990). *Juridisk argumentation: en lärobok i allmän rättslära*. Stockholm: Norstedt. Tillgänglig på Internet: <https://doi.org/10.37852/oblu.107>.

Pettersson, Tove (2005). 'Kriminologiskt perspektiv - Diskrimineras personer med utländsk bakgrund av rättsväsendet? ' I; Diesen, Christian. (red) *Likhet inför lagen*. Stockholm: Natur och kultur. s.133-179.

Sandgren, Claes (2021). *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*. 5 uppl. Stockholm: Norstedts Juridik.

Schclarek Mulinari, Leandro (2017). *Slumpvis utvald: Ras-/etnisk profilering i Sverige*. Civil Rights Defenders.

Schclarek Mulinari, Leandro och Keskinen, Suvi (2020). *Racial profiling in the racial welfare state: Examining the order of policing in the Nordic region*. Theoretical Criminology. Vol.26(issue 3), s. 377- 395.

Sollund, Ragnhild. (2006). *Racialisation in police stop and search practice-the Norwegian case*. Critical Criminology, Vol. 14, 265–292.

Strömholm, Stig (1971). *Integritetsskyddet – Ett försök till internationell lägesbestämning*. SvJT s. 695–736.

Swanstein, Filippa & Henrikz, Karin (2021). *Diskrimineringslagen: från princip till praktik*. 4 uppl. Lund: Studentlitteratur.

Tobin, John (2019) *The UN convention on the rights of the child: a commentary*. 1 uppl. Oxford. Oxford University Press.

Zimring, F.E. (2007). *The Great American Crime Decline*. Oxford: Oxford University Press.